

2020.

**Kozmutza Flóra Óvoda,
Általános Iskola, Szakiskola,
Kollégium, Egységes
Gyógypedagógiai Módszertani
Intézmény**

**Gyógypedagógiai
óvodai pedagógiai
program**

Tartalom

I. Bevezető.....	3
II. A program alapelvei, értékei, célkitűzései.....	4
III. Gyermekkép, óvodakép.....	6
IV. Az óvodai nevelés feladatai	7
IV/1. Egészséges életmód alakítása	7
IV/2. Az érzelmi, az erkölcsi és az értékorientált közösségi nevelés.....	8
IV/3. Anyanyelvi, az értelmi fejlesztés és nevelés megvalósítása	10
IV/4. Mozgásfejlesztés (alap/finom)	10
V. Az óvodai élet megszervezésének elvei	12
V/1. Tárgyi feltételek	12
V/2. Személyi feltételek	12
V/3. Óvodai élet megszervezése	12
V/4. Az óvoda kapcsolatai	16
VI. Az óvodai élet tevékenységének formái és az óvodapedagógus feladatai.....	21
VI/1. Az óvodai program fejlesztési feladatai.....	21
VI/2. Foglalkozási formák.....	23
VII. Ellenőrzés, értékelés rendszere	26
VIII. A fejlődés jellemzői az óvodáskor végére.....	27
MELLÉKLET	28
IX. Tananyagtartalom.....	28

GYÓGYPEDAGÓGIAI ÓVODAI PEDAGÓGIAI PROGRAM

I. BEVEZETŐ

Gyógypedagógiai óvodánkba a gyermekek *értelmileg akadályozott* – a szakértői bizottságok javaslata alapján nyernek felvételt.

Törvényi hivatkozások.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény 4. § 25. pontjában meghatározottak szerinti sajátos nevelési igényű (a továbbiakban: SNI) gyermekek óvodai nevelését végző óvoda a helyi pedagógiai programját az Óvodai nevelés országos alapprogramja, 363/2012.(XII.17.) Kormányrendelet, és a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelvében foglaltak figyelembevételével készíti és fogadja el.

Intézményünk gyógypedagógiai óvodája az OKI által minősített „**Add a kezed!**” nevű programot vette át, dolgozta át, melyet az értelmileg akadályozott óvodások számára a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola Gyakorló Óvodája készített.

Az óvodai nevelés célja, hogy a gyermeki személyiség kibontakoztatását, sokoldalú, harmonikus fejlődését elősegítse, az életkori, egyéni sajátosságok és az eltérő fejlődési ütem figyelembevételével.

„Mitől jó egy nap?

Attól, hogy képesek vagyunk meglátni a jót,

Hogy örülni tudunk.

És attól, hogy holnap is lesz egy nap.

Lehet, hogy még jobb, mint a mai.

/Janikovszky Éva/

II. A PROGRAM ALAPELVEI, ÉRTÉKEI, CÉLKITŰZÉSEI

A fogyatékos gyermek joga, hogy különleges gondozás keretében, állapotának megfelelő gyógypedagógiai ellátásban részesüljön, attól a pillanattól kezdődően, hogy fogyatékoságát megállapították (1998 évi XXVI. Törvény a fogyatékos személyek jogairól, és esélyegyenlőségük biztosításáról).

- a gyermeki személyiséget, elfogadás, tisztelet, szeretet, megbecsülés, és bizalom övezi,
- a nevelés lehetővé teszi, és segíti a gyermek személyiségfejlődését, az egyéni készségeinek és képességeinek kibontakoztatását,
- az óvodai nevelésben alkalmazott pedagógiai intézkedések a gyermek személyiségéhez igazodnak,
- az elvárásokat minden esetben a fogyatékoság jellege, súlyosságának mértéke határozza meg, és igazodnak a gyermek fejlődési üteméhez,
- a gyermek terhelhetőségét biológiai állapota, esetleges társuló fogyatékosága, személyiségjegyei befolyásolják,
- gyermek nevelése elsősorban a család joga és kötelessége, s ebben az óvoda kiegészítő, esetenként hátránycsökkentő szerepet tölt be.

Az óvodai nevelési programban meghatározott nevelési, fejlesztési tartalmak minden gyermek számára szükségesek.

Az gyógypedagógiai óvodai nevelés is az általános célkitűzéseinek megvalósítására törekszik. A nevelés hatására a sérült kisgyermeknél fejlődik az alkalmazkodó készség, az akaraterő, az önállóságra törekvés, az érzelmi élet, és az együttműködés. A sajátos nevelési igény szerinti környezet kialakítása, a szükséges tárgyi feltételek, és a segédeszközök megléte biztosítja a nevelési célok megvalósíthatóságát, úgy, hogy a napirend során mindig csak annyi segítséget kap a gyermek, amennyire szüksége van, és ami a további önálló cselekvéshez szükséges.

A sajátos nevelési igényű gyermek óvodai nevelésének sajátossága, hogy az egész napos tevékenység során, nagyobb mértékű differenciálást, speciális eljárások alkalmazását teszi szükségessé, melyek csoportos, kiscsoportos, vagy egyéni formában kerülnek megvalósításra.

Ennek érdekében, sérülés specifikus módszerek, terápiák, tevékenységközpontú technikák, szakszerű megválasztása szükséges. Olyan, rugalmas tanulási környezetet biztosítunk, amely a leoptimálisabban illeszkedik a gyermeki különbségekhez (*NAT*).

A fejlesztés rövidtávú céljai minden esetben komplex (*gyógypedagógiai – orvosi - pszichológiai*) vizsgálatra, diagnózisra épülnek.

A fejlesztő tevékenység team munkában kialakított, szervezett nevelési folyamatban valósul meg, mely elfogadó és az eredményeket folyamatosan értékelő.

III. GYERMEKKÉP, ÓVODAKÉP

Gyermekkép

A gyermek egyedi, egyszeri, megismételhetetlen személyiséggel rendelkezik. Egyénenként változó testi, és lelki szükséglettel. A személyiség szabad kibontakoztatásához igyekszünk biztosítani azokat a tárgyi szükségleteket, szeretetteljes személyi feltételeket, valamint a differenciált módszertan alkalmazását, amellyel, a meglévő hátrányaik csökkennek, önmagukhoz képest elérhetik a fejlődésük csúcsát.

Biztosítjuk számukra a nyugalmat, a folyamatosságot, a fejlődést, fejlesztést.

Óvodakép

A foglalkozások során törekszünk a multidiszciplináris ismeretközlésre, melynek során más szakképzettséggel rendelkező szakember tudását, támogatását is beépítjük, valamint közösen vállaljuk a felelősséget (NAT). A speciális_nevelési szükségletű gyermekek nevelése, oktatása, minden esetben team munkában történik, az alábbi sérülés specifikus szakemberek együttműködésével vesznek részt: értelmileg akadályozott pedagógiai szakos logopédus, konduktor, tiflo-, szurdopedagógus.

- A sérülés specifikus módszerek, terápiák, technikák szakszerű megválasztása és alkalmazása;
- az egyéni szükségletekhez igazodó fejlesztő környezet, speciális bútorok, eszközök, segédeszközök biztosítása;
- szoros együttműködés az intézmény egyéb szakembereivel, más szakmai közösségei rugalmas szervezeti keretek kialakítása a sajátos nevelési igényű gyermekek egyéni foglalkoztatásának megvalósulásához;
- rugalmas szervezeti keretek kialakítása a sajátos nevelési igényű gyermekek egyéni foglalkoztatásának megvalósulásához;
- az óvoda gyógypedagógusai, a nevelőmunkát segítő alkalmazottak egységes nevelési szemlélete, szoros együttműködés a gyermekek családjával;
- céljaink megvalósítása érdekében a költségvetési kereteken túl, erőforrásokat kutatunk fel, lehetőség szerint, amelyeknek segítségével javíthatjuk a tárgyi feltételeket;
- gyarapítjuk ismereteinket, a gyermekek eredményes fejlesztése érdekében;
- gyógypedagógiai óvodánk ellátja a halmozottan sérült gyermekek fejlesztését is.

IV. AZ ÓVODAI NEVELÉS FELADATAI

Az óvodai nevelés feladata az óvodás korú gyermek testi és lelki szükségletének kielégítése.

IV/1. Egészséges életmód alakítása

Az egészséges életmódra nevelés, az egészséges életvitel igényének kialakítása, a gyermek testi fejlődésének elősegítése.

Az egészségnevelés az óvoda immanens (*minden nevelési folyamatban benne levő*) mozzanata, ennek ellenére a napirenddel szoros összefüggésben valósul meg.

A szokások kialakításának célja: A gyermek testi védelme, gondozása, a család életformájának alakítása, a test és a lélek harmonikus fejlődésének biztosítása, a testi képességek kibontakoztatása, szükségletek kielégítése, higiéniai szokások kialakítása, mozgáskészség fejlesztése a szülőkkel szorosan együttműködve.

Az egészséges életmód alakításának feladatai: Az Óvodai nevelés országos alapprogramban, a nevelésben szereplő területek, és az ezekhez kapcsolódó, gyermeki tevékenységek kialakításával biztosítjuk a megfelelő életmódot. Ezen tevékenységeket meghatározott számban ismételjük, gyakoroljuk, valamint olyan élethelyzeteket teremtünk, ahol ezek beépülnek.

A jó napirend, a határozott, de szeretetteljes követelés, az értelmes rend mindezt segíti.

A nevelés során egyre nagyobb szerepet kap az önállóság, az ehhez kapcsolódó ellenőrzés, a gyermek jutalmazása, valamint a helytelen modell javítása.

Az óvodai nevelési program általános nevelési feltételei közé az alábbi egészségfejlesztő feladatok tartoznak:

Az egészséges életmód, gondozás, testi szükségletek, testápolás, tisztálkodás, étkezés, öltözködés, pihenés

Cél: a tisztaság igényének felkeltése, a fokozatos önállóság. Szokások automatizálása, kialakítása. A helyes táplálkozás különösen fontos ebben az életkorban, hiszen a testi fejlődés egyik meghatározója a progresszivitás. A rendszeres pihenésre a növekvő szervezetnek szüksége van, ezért az aktív és a passzív időszakok helyes arányára oda kell figyelni. Az értelmileg akadályozott kisgyermek agyának terhelhetősége, befogadóképessége is

meghatározza ezen állapotok kiemelt jelentőségét, melyhez szükséges a foglalkozások rugalmas kezelése.

- Mozgásigényének kielégítése, a harmonikus összerendezett mozgásfejlődésű elősegítése, a gyermeki testi képességek fejlődésének elősegítése.
- A teremben, vagy szabad levegőn való heti 5 alkalommal mozgásfejlesztés, lehetőség szerint állat- asszisztált terápia, kirándulás, séta, megfelelő szakemberek bevonásával, szülő, ill. nevelési munkát segítő jelenlétével történik, ezáltal valósul meg.
- Speciális, gondozói, prevenciós, és korrekciós testi, lelki nevelési feladatok ellátása.
- A fejlődéséhez, fejlesztéshez egészséges, és biztonságos környezetet teremtünk (Óvodai nevelés országos alapprogram).

A kültéri tevékenységeknél az udvar tágas, füves, fás, a szabadidős, vagy játéktevékenységekhez, modern, új, kültéri játékeszközök állnak a rendelkezésükre. A beltéri eszközpark ugyanezen feltételeknek felel meg. Számos terápiás eszközt alkalmazhatunk a fejlesztési célok elérése érdekében. A gyermekek számára könnyen áttekinthető, baleset és akadálymentes. A csoportszoba tágas, világos, levegős. Az egészséges, és biztonságos környezethez, az egész óvodai team egységesen hozzájárul. Környezettudatos magatartás megalapozása, szintén fontos feladat.

Cél: alakuljon ki a kisgyermekben egy olyan attitűd, amely a személyi és a környezeti higiéniére, a mozgásos életmódra, az egészséges táplálkozásra, a kulturált étkezésre, másokon való segítésére irányul. Az önmaguk és társaik épségének óvására.

A napirend, a foglalkozások változatos ismétlődése, a pihenés, szabad játék számtalan lehetőséget ad az egymásra figyelésre, az együttes örömszerzésre, a másság elfogadásának segítésére.

IV/2. Az érzelmi, az erkölcsi és az értékorientált közösségi nevelés

Az óvodás gyermekek érzelem - vezéreltek, megnyilvánulásaik affektív jellegűek.

Cél: Olyan lehetőségeket kell biztosítani, amelyek felkeltik a kíváncsiságát, érdeklődését, a dolgok, emberek, történések iránt. Lehetővé kell tenni, hogy a természeti, és társadalmi környezet minél több részével érzelmi kapcsolatba kerüljön, ezáltal gazdagabb reagálásmódot, ismernek meg, élnek át.

- Elengedhetetlen, hogy a gyermeket az óvodában érzelmi biztonság, állandó értékrend, derűs, kiegyensúlyozott légkör vegye körül.
- Törekszünk arra, hogy a kezdetektől kedvező érzelmi hatások ériék. A beszoktatás óvodánkban, sokszori beszélgetés, előzetes anamnézis felvétele után, a szülő nélkül történik, de nagyon fokozatosan, türelmesen, figyelembe véve a gyermek, és a szülő krízis állapotát.
- Az óvodában dolgozók között, a kapcsolatot pozitív attitűd, érzelmi töltet jellemzi, kommunikációjuk, viselkedésük, bánásmódjuk modell értékű.
- Az óvoda arra neveli, hogy minden ember más, különbözünk egymástól.
- Szocializáció szempontjából meghatározó, a közös élményeken alapuló tevékenységek gyakorlása, a gyermek erkölcsi tulajdonságainak, akaratának, szokás- és normarendszerének magalapozása. Mindehhez barátságos, otthonos, elfogadó légkört biztosítunk, igyekszünk a gyermek-felnőtt, emocionális kapcsolatát erősíteni, közös élményeket adni, közösségi, és magatartási szokásokat kialakítani. A hagyományok, ünnepek minden közösség életében nagy jelentőségűek. Óvodánk szoros kapcsolatban áll az általános iskola és a speciális fejlesztő iskola szervezetével, így a gyermekek egy színes, mozgalmas közösség tagjai. Sajátosságaik miatt azonban főleg a kezdeti időszakban, először szűkebb közösségük közös szokásai kialakításának részesei, majd így kapcsolódnak az intézmény egészének életéhez.
- A kiemelt figyelmet igénylő gyermekek speciális törődést, kommunikációt, egyedi nevelést igényelnek, ezért az ágazati jogszabályokban meghatározott speciális felkészültséggel rendelkező szakemberekkel együttműködve történik a fejlesztő nevelésük (Országos óvodai nevelés alapprogram).

Feladat:

- A magatartás normalizálása
- Az alkalmazkodó készség fejlesztése
- Csoportkohézió kialakítása

A csoportban megtanul a gyermek alkalmazkodni, vágyait késleltetni, a szituáció ismétlődésével lassan tájékozódni az új helyzetben, megtanulja elfogadni társait, mindig érezve, hogy a szeretetet, biztonságot adó felnőtt közelében van. A sajátos nevelési igényű gyermek óvodai beilleszkedése nehezebb, mert itt kerülnek először olyan helyzetbe, amikor a

vágy, a cselekvés, szándék és végrehajtás közé akadályok ékelődhetnek. Nehezíti a helyzetet, hogy kommunikáció hiányában nem tudják kívánságaikat, szükségleteiket jelezni, kódjai nem egyértelműek az új környezet számára, ezért az érzelmi, akarati nevelés mindenképpen a családdal szoros együttműködésben valósítható meg.

IV/3. Anyanyelvi, az értelmi fejlesztés és nevelés megvalósítása

Az anyanyelvi nevelés valamennyi tevékenységi forma keretében megvalósítandó feladat. Átszövi az egész napos tevékenységet.

Az értelmileg akadályozott óvodások, speciális beszédfejlesztését az teszi szükségessé, hogy beszédük minőségileg és mennyiségileg is eltér ép társaikétól. Később indul meg, lassabb ütemben fejlődik, a szókincs, a mondatalkotás illetve az artikuláció területén egyaránt sajátosságokkal bír. A beszédrendellenesség együttjárója az értelmi sérülésnek, és egyben súlyosbítja is azt, éppen ezért egyéni érdeklődésre, kíváncsiságra, tapasztalatra kevésbé építhetünk. Fejlesztéséhez nagyfokú komplexitásra, megértő, befogadó környezetre van szükség, valamint a nonverbális ismerethordozók fokozott használatára (mimika, tekintet, érintés, gesztus, auditív elemek, mint pl.: hangsúly, hangerő, ritmus...).

Az anyanyelvi nevelés során, feladat a megfelelő impulzushoz juttatás, az ismereteik rendezése, bővítése, különböző tevékenységekben és élethelyzetekben való gyakorlás, valamint a megismerő képességek fejlesztése elengedhetetlen. A kommunikáció fejlesztésénél számolni kell az érzékszervi- mozgásos koordináció zavarával.

A fejlesztés, az egész napot átszövő jelenléte mellett, célzott foglalkozások keretén belül valósul meg heti 5 alkalommal, mely kiegészülhet az egyéni fejlesztéssel, valamint logopédiai fejlesztéssel.

IV/4. Mozgásfejlesztés (alap/finom)

A mozgás a gyermek természetes reakciója, természetes aktivitása. Fejlődése az érés és a tanulás egységében valósul meg. Fejlesztő értéke óriási, szoros kapcsolatban áll, az értelmi- és a beszédfejlődéssel.

A rendszeres egészségfejlesztő testmozgás, a gyermek egyéni fejlettségi szintjéhez, igazodó mozgásos játékok és feladatok, a pszichomotoros képességek kialakításának, formálásának és fejlesztésének eszköze (Óvodai nevelés országos alapprogram).

Az értelmileg akadályozott gyermekek mozgásukban is eltérnek ép társaktól. A fejlődési tempó nagyfokú lelassúbbodása, a fejlődés szabálytalansága, egyenetlensége jellemző. Bizonyos fázisok kimaradnak vagy hibásan rögzülnek, minőségi és mennyiségi eltérés is megmutatkoznak. Szembetűnő vonás, hogy bizonytalanok, mozgásuk kevésbé harmonikus, pontatlan. Számolnunk kell a társuló fogyatékossgal, a figyelem zavarával, vagy arra, hogy esetlegesen képtelen az utánzásra, a minta másolására, míg más esetben az utóbbiak jó alapot adnak a fejlesztéshez.

A fejlesztés kiindulópontja, hogy ezen mutatókat figyelembe kell vennünk.

Feladatunk a szenzo-motoros közlés, és a szemléletes cselekvéses tanítás módszerének alkalmazása, az állandó vezetés, a gyakorláson túl. A mindennapos mozgásfejlesztés alkalmazása során fejlődik a kondíció (erő, álló- és teherbíró képesség), a helyes testtartás, koordináció és egyensúlyérzék. A spontán, illetve szabad, de irányított játék alkalmával, a komplex testmozgás mellett a személyiségjegyek (énkép, önkontroll, érzelem, együttműködés) is fejlődnek.

A mozgásfejlesztés területei:

- játékos utánzó gyakorlatok
- alapmozgások kialakítása, korrigálása, gyakorlása
- mozgásos játékok

A mozgásfejlesztés heti 5 alkalommal kerül sor, mely kiegészülhet az egyéni terápiával, valamint konduktív tornával, mozgásterápiával (Kulcsárné-féle) és DSZIT terápiával.

V. AZ ÓVODAI ÉLET MEGSZERVEZÉSÉNEK ELVEI

V/1. Tárgyi feltételek

Az óvodai épületrészben csoportszobák – *több funkcióval* – gyermekmosdó zuhanyozóval, gyermekzsibongó öltözővel (*közös tér foglalkozások, közös programok lebonyolításához*) áll rendelkezésre, és szükség szerint az intézmény egyéb helyiségei is igénybe vehetők. A csoportszobában a szokásos óvodai berendezésen túl, szükséges az egyéni fejlesztéshez tükör, fejlesztő játékok, speciális eszközök, mozgás-finommotorika fejlesztést célzó játékok és egyéb anyagok.

V/2. Személyi feltételek

Az óvoda személyi feltételei jónak mondható. Az óvodai csoportban délelőttös és délutános munkarendben gyógypedagógusok – *a sajátos nevelési igény típusának és súlyosságának megfelelő végzettségű* – dolgoznak. Személyiségük meghatározó az óvodai nevelésben és az iskolai élet előkészítésében. Érzékenység, türelem, tolerancia, elfogadás és kezdeményezőképeség jellemző rájuk. A munkájukat dajka, gyógypedagógiai asszisztens, délután pedig gyermek- és ifjúságvédelmi felügyelő segíti.

V/3. Óvodai élet megszervezése

A gyógypedagógiai óvodában a kis lépések elvét alkalmazva, a gyermekekre jellemző cselekvésbe ágyazott gondolkodást figyelembe vevő képességfejlesztés kellő időt, alkalmat kell, hogy biztosítson:

- az alapmozgások kialakítására, fejlesztésére,
- a manipuláció kialakítására, fejlesztésére,
- minimális kontaktus, kooperációs készség, valamint a verbális és nonverbális kommunikáció fejlesztésére,
- a beszédindításra, a beszédmegértés fejlesztésére, az aktív szókincs bővítésére,
- a szobatisztaság és az alapvető önkiszolgálási szokások kialakítására,
- adekvát játékhasználat elsajátítása,
- a kognitív funkciók fejlesztésére.

Ezek kialakításánál kiemelt szerepe van a rendszerességnek, az együttes cselekvésnek, az utánzásnak, a gesztussal kísért, egyszerű verbális utasításnak, a zenének, a ritmusnak és a sok ismétlésnek.

A fejlesztés során törekszünk a motiváció folyamatos fenntartására, a csoportban az egymáshoz való közeledésre, az egymás melletti tevékenykedés fejlesztésére.

Az egyéni fejlesztés elsősorban gyógypedagógiai kompetencia, amely kiegészül a társszakták terápiai együttműködésével. Az egyéni fejlesztési terv elkészítéséhez a gyermek fogyatékosságának típusához igazodó szakképzettséggel rendelkező szakemberek közreműködése, együttműködése szükséges.

Az egyéni fejlesztés a gyermek speciális nevelési szükségleteihez, a képesség-struktúra egyenetlenségéhez igazodó, sérülés-specifikus fejlesztés.

Célok és feladatok

- a hiányzó vagy sérült funkciók kompenzálása vagy helyreállítása, a meglévő ép funkciók bevonásával,
- a szükséges speciális eszközök elfogadtatása, és használatuk megtanítása,
- egyéni sikereket segítő tulajdonságok, funkciók fejlesztése,
- az egyes területeken kimagasló képességeket mutató gyermekek támogatása.

A fejlesztést meghatározó tényezők

- a fogyatékosság típusa, súlyossága,
- részesült-e korai fejlesztésben,
- a kisgyermek életkora, pszichés és egészségügyi állapota,
- készségei, képességei,
- kognitív funkciói, meglévő ismeretei,
- családi háttere.

Ezek alapján a fejlesztés magába foglalja a vizuális, akusztikus, taktilis, mozgásos észlelés folyamatait, a motoros képességeket, a beszéd- és nyelvi készségeket és az értelmi képességek fejlesztését.

Szervezeti és időkeretek

A gyógypedagógiai óvodába a gyermekek a szakértői bizottságok véleménye alapján kerülnek felvételre tekintettel egészségügyi és az egyéni szükségleteikre. A csoportszervezés a törvényi előírásoknak megfelelően történik a tanév tervezésével párhuzamosan. A vegyes életkorú és kórformájú csoport az optimális.

A pedagógiai program legfőbb jellemzője a folyamatosság és a rugalmasság. Ez jelenti az év folyamán az egyes tevékenységek aránybeli eltolódását éppúgy, mint a napirenden belüli rugalmas kereteket (Óvodai nevelés országos alapprogram).

Mivel az értelmileg akadályozott óvodások spontán tanulása is sérült, indokolt, hogy a többségi óvodáktól eltérően kötött, tehát az egész csoport számára kötelező foglalkozások, illetve mikrocsoportos, egyéni fejlesztő foglalkozások váltják egymást.

Mindezek mellett a játék, az elmélyült játéktevékenység lehetőségeit is biztosítani kell.

Az egész napos tevékenység során megteremtjük a megfelelő kereteket a mozgásigény kielégítésére csoportos foglalkozások, szabadban végzett játék, tornázás, kirándulás segítségével, azzal a céllal, hogy a gyermek természetes igényévé váljon. A mozgásos tanulás a tanulás többi területével is szoros kölcsönhatásban van. A fejlesztőmunkánkban kiemelt szerepe van az önállóságra, önkiszolgálásra nevelésnek, a gondozási funkció az egész napot átszövi.

Az óvodába kerüléskor e terület fejlesztése nagyobb időkeretet kap, mint az értelmi nevelés, a későbbiekben az arány megfordul. Megfelelő időt, teret, sok-sok próbálkozást kell biztosítani a fokozatosság elvét szem előtt tartva a gyermekeknél.

A higiénés szokások kialakítása, a helyes táplálkozás, a szabadlevegőn való tartózkodás, a helyes öltözködés szolgálja az egészséges életmódra nevelést, azt, hogy az óvodások teherbíró képessége, edzettsége, a betegségekkel szembeni ellenállása, fizikai erőnléte fokozódjon.

A szülőket is próbáljuk bevonni a közös programokba, rendezvényekbe.

Az intézmény egyéb közösségeivel tervezett programok, versenyek, vetélkedők számtalan lehetőséget rejtenek magukban, melyek alkalmanként lehetőséget biztosítanak az integrációra is.

A szokásrend, a mindennapok ritmikus ismétlődései tagolják az óvoda életét. Az óvodáskorú gyermek igényli az ismert és áttekinthető, ismétlésekkel tagolt napirendet, a biztos támpontokat. Ezekben természetesen lehetnek kivételes alkalmak, mint az ünnepi készülődés ideje, vagy az ünnepek.

Az értelmileg akadályozott kisgyermek életében a napi ritmuson túl a megszokott kereteknek is nagy jelentősége van. A napirend csupán egy keret, rugalmasan változik az adott igényeknek megfelelően.

Az óvoda napirendje

6.30 – 7.20	reggeli tevékenységek a kollégiumi napirend szerint, bejáró gyermekek megérkezése,
7.20 – 7.50	reggeliztetés, önkiszolgálási feladatok (<i>vécézés, mosakodás, stb.</i>)
8.10 – 12.00	1. foglalkozás (<i>anyanyelvi nevelés</i>) önkiszolgálás: <i>vécézés, tisztálkodás</i> 2. foglalkozás (<i>mozgásfejlesztés illetve vizuomotoros vagy játékra nevelés</i>) önkiszolgálás (<i>tízóraiztatás</i>) 3. foglalkozás (<i>vizuomotoros vagy játékra nevelés illetve mozgásfejlesztés</i>) önkiszolgálás (<i>vécézés, mosakodás</i>) 4. foglalkozás: egyéni fejlesztések
12.00 – 12.45	ebédeltetés
12.45 – 13.20	önkiszolgálási feladatok: <i>vécézés, mosakodás, ágyazás az ebéd utáni pihenőhöz</i>
13.20 – 14.20	meseolvasás, pihenés
14.20 – 14.45	beágyazás a pihenő után, uzsonnázás
14.45 – 15.20	készülődés a sétához
15.00 – 16.00	levegőztetés, séta illetve foglalkoztatás összhangban a délelőtti tartalommal
16.00 – 16.50	délutáni szabadidős foglalkozások, bejárók hazaadása
17.00 –	esti tevékenységek, játék a kollégiumi napirend szerint

A csoportos és egyéni foglalkozások, a pihenésre, nyugodt étkezésre, tisztálkodásra, az önállóságra fordított idő megfelelő aránya biztosítja a gyermek optimális fejlesztésének, s a túlterhelés illetve üresjárat kiküszöbölésének.

A tevékenységi formák ritmikusan ismétlődnek, a gyakorlásra, az ismétlésre kellő időt biztosítva, a gyermek spontán megnyilvánulásait is figyelembe véve.

A tematikus feldolgozásnak megfelelően az egyes témák feldolgozási ideje 1 hét, vagy ennél hosszabb ideig is tarthat.

Figyelembe veszi a pedagógus azt a tényt, hogy a tanulás az óvodások számára kapcsolatfelvétel, és a világgal való együttműködés kiegészítését jelenti. Ez a világ számukra mérték és tükör, mely személyiségük épülés szempontjából, és mint tananyag az életben való eligazodáshoz feltétlen és egyaránt szükséges.

A szorgalmi idő szeptember 1-től, augusztus 31-ig tart. A nyári időszakban igény esetén ügyeleti rendszerben biztosított a gyermekek szakszerű foglalkoztatása egy hónapos bezárás mellett, mert a sajátos nevelési igényű óvodásainkat nem fogadja más intézmény a nyári ügyeletben. A nyári óvoda zárva tartásáról legkésőbb február 15-ig, illetve a tanítás nélküli munkanapokról, 7 nappal a zárva tartást megelőzően tájékoztatjuk a szülőket (20/2012. (XIII.31.) EMMI rendelet).

V/4. Az óvoda kapcsolatai

V/4.1. Szociális hátrányok enyhítését segítő tevékenységek, feladatok

- anyagi veszélyeztettség felmérése,
- a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők számának felmérése (HH – hátrányos helyzetű, HHH – halmozottan hátrányos helyzetű),
- nem megfelelő felszereléssel rendelkezők felmérése,
- hiányos vagy nem megfelelő ruházat felmérése,
- azok számának felmérése, akik óvodai programból, művelődési tevékenységekből, anyagi okokból maradnak ki,
- nagycsaládból származók feltérképezése, egyéb hátrányok kiszűrése (pl. munkanélküliség, szülők betegsége),
- védelembe vett, veszélyeztetett gyermekek felmérése, a szociális ellátásukhoz való hozzáférés segítése

A csoportvezetők, a szülők elmondása alapján, ill. a nevelő munkát segítők jelzései során, esetlegesen a családgondozóval együttműködve mérik fel a hátrányokat, és jelzik az intézmény vezetése felé. A gyermek- és ifjúságvédelmi feladatokkal megbízott intézményvezető-helyettes a csoportvezető pedagógusokkal együttműködve segíti a szülőket, szükség szerint felveszi a kapcsolatot a gyermekvédelmi rendszer illetékeseivel.

A szülők egyéni segítése

- tájékoztató fogadóórák rendjéről,
- a szülők folyamatos tájékoztatása a faliújságon, a jogairól és lehetőségeikről,
- tájékoztató, segélykérő, támogató levelek írása,
- étkezési támogatáshoz segítő ügyintézés, faliújságon, illetve elektronikus úton.

Szükség esetén a gyermekvédelmi feladatokkal megbízott intézményvezető-helyettes jelzéssel él

- szülők, gyámok,
- az illetékes polgármesteri hivatalok, a rendkívüli és rendszeres gyermekvédelmi támogatás ügyintézésében,
- a gyermekjóléti szolgálat, és családsegítő központ,
- az illetékes jegyzők,
- és gyámhivatalok felé.

Közbenjárunk a gyermekek érdekében nonprofit szervezeteknél is.

V/4.2. A gyermekvédelemmel összefüggő pedagógiai tevékenységek

- gyermeki jogok védelme,
- prevenciós tevékenységek (esélyegyenlőség, családi nap, egészségnap, szülőklub foglalkozások, tájékoztatók),
- szoros együttműködés a gyermekvédelmi intézményekkel,
- segítségnyújtás a veszélyeztetettség megszüntetésében való részvétel (fogadóóra, családlátogatás, esetmegbeszélés, konzultáció),
- a gyermekek érdekében történő esetmegbeszélések, konferenciák,
- szükség szerint jelzés az intézmény vezetése felé,
- az igazolatlan hiányzások jelzése, dokumentálása,
- folyamatos tájékoztatás az aktualitásokról.

V/4.3. A szülő, a gyermek, a pedagógus együttműködésének formái

A gyermek személyisége a családi és az óvodai nevelés együttes hatására fejlődik, és a fejlődéséért mind a családnak, mind az óvodának megvan a maga felelőssége. A céltudatos óvodai nevelés csak akkor vezethet eredményhez, ha sikerül kellő összhangot teremteni a családi és az óvodai nevelés között.

Napjainkban a pedagógus tanácsadó, információnyújtó, felvilágosító és tájékoztató szerepe felértékelődik. A pedagógusnak minden nap a legkülönbözőbb megoldatlan problémákkal kell szembesülnie, a családtagok pszichés érintettsége, a család kedvezőtlen vagy rossz anyagi és társadalmi helyzete, az egyedüli szülő vagy sokgyermekes családi háttér, a szülők iskolázatlansága és esetenként együttműködésük hiánya következtében.

A pedagógus feladatai

Partneri viszony kialakítása: A szülő az óvodai nevelés folyamatában együttműködő partner kell, hogy legyen. Összehangolt, aktív együttműködésünk elengedhetetlen feltétele a gyermek személyiségfejlődésének. Ehhez kölcsönös bizalom, őszinteség és egymás elfogadása szükséges.

A család megfelelő szemléletének kialakítása: Fontos, hogy a szülők tudják, gyermekük fejlesztésének ők is aktív részesei, az otthoni nevelés is nélkülözhetetlen láncszeme a tanulás, a fejlesztés folyamatának. Az óvoda és a szülő közötti kapcsolatnak állandónak kell lennie, tekintettel a gyermek értelmi, mozgás, akarati és érzelmi fejlődésére.

Reális jövőkép, közös célok megfogalmazása: A családi nevelés akkor segíti optimálisan a sérült gyermek személyiségének fejlődését, ha a szülő megfelelően értelmezi a követelmények és az elvárások egymásra épülését. Ehhez alapvető fontosságú, hogy a szülők széleskörű és szakszerű tájékoztatást kapjanak gyermekük fejlődéséről, állapotának változásáról.

A családdal való kapcsolattartás formái

- fogadóóra kéthavonta pénteken, de igény szerint akár napi, heti szinten is lehetőség nyílik a pedagógussal való konzultációra,

- nyílt tanítási nap minden tavasszal, anyák napi megemlékezéssel egybekötve, de van mód arra is, hogy a szülő előzetes bejelentkezés alapján bármikor részt vegyen a foglalkozásokon,
- a szülőknek készült tájékoztató falon, intézményi honlapon az aktuális tudnivalókról, intézeti eseményekről tájékozódhatnak,
- telefonon és e-mailben is érdeklődhetnek a szülők a gyermekük fejlődéséről, magaviseletéről, esetleges kérdéseiket ezen csatornákon keresztül is feltehetik a pedagógusoknak, vezetőknek egyaránt,
- a fontosabb információkról mindig levélben kapnak tájékoztatást a szülők (tanév rendje, tanítási szünetek, fogadóórák, szülői értekezletek stb.),
- szülőknek készült tájékoztató anyag (prospektus), melyet az új gyermekek szülei kézhez kapnak,
- esetenként, igény szerint szülőklubos foglalkozásokat szervezünk az intézményben felmerült problémák, aktualitások és a szülők által javasolt témában,
- közös részvétel rendezvényeken.

V/4.4. A gyermek esélyegyenlőségét szolgáló intézkedések

Az óvodai nevelés gondoskodik

- a gyermeki szükséglet kielégítéséről,
- az érzelmi biztonságot nyújtó derűs, szeretetteljes óvodai légkör megteremtéséről,
- a testi, szociális és értelmi képességek egyéni és életkor specifikus alakításáról,
- a gyermek fejlődéséhez és fejlesztéséhez szükséges személyi és tárgyi feltételekről,
- integrációs felkészítésről,
- szociális helyzetből eredő hátrányok ellensúlyozásáról,
- akadálymentesítésről,
- a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzéséről, megszüntetéséről, szoros együttműködés a gyermekvédelmi intézményekkel,
- differenciálásról a gyermek képességeinek figyelembe vételével, megfelelő szakemberek biztosításával (szurdopedagógus, tiflopedagógus, konduktor, logopédus, gyógypedagógus),
- a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek szociális helyzetéből eredő hátrányok ellensúlyozásáról.

Továbbá az óvoda biztosítja

Valamennyi hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek családjával való szorosabb együttműködést, kommunikációt, cél a hátrányos helyzetből adódó lemaradások ellensúlyozása *(családsegítés, gyermek- és ifjúságvédelem, személyes kapcsolat kialakítása minden szülővel, rendszeres tájékoztatás a gyermek fejlődéséről).*

A gyermekek felzárkóztatását, megsegítését, fejlesztését *(óvodába kerüléskor részletes anamnézis felvétele, folyamatos fejlettségmérés, megfelelő minőségű és időtartamú óvodai időszak, differenciálás).*

A hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű és veszélyeztetett gyermekek óvodai szocializációját. Cél a hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű és veszélyeztetett gyermekek óvodai szocializációjának, családi életének, helyzetének figyelemmel kísérése *(óvodába kerüléskor részletes anamnézis felvétele, a veszélyeztetettnek nyilvánított gyermekre fokozottan kell figyelni annak érdekében, hogy azonnali intézkedés kerülhessen sor, amennyiben a család helyzetében olyan változás következik be, amely a gyermek épségét veszélyeztetné. Amennyiben ezek a gyermekek nem járnak rendszeresen óvodába, jelzéssel kell élni a gyermekvédelmi szervek felé, szükség esetén, lehetőségeinkhez mérten segítségnyújtás a családnak).*

A sajátos nevelési igényű gyermek családjával való szorosabb együttműködést, kommunikációt, cél a sajátos nevelési igényből adódó lemaradások ellensúlyozása, a gyermekek optimális fejlődésének biztosítása *(partnerközpontú működéssel, a szülői igények figyelembe vételével, személyes kapcsolat kialakítása a szülővel, a gyermek állapotának elfogadásával kapcsolatos nézetek kicserélése, szülőklub indítása, rendszeres kapcsolattartás a gyermek fejlődéséről).*

Megfelelő szakellátást, hogy minden rászoruló gyermek kapja meg az állapotának megfelelő fejlesztést, lehetőleg az óvoda falain belül *(szoros együttműködés az intézményben dolgozó kollégákkal).*

Tehetséggondozást a differenciált fejlesztés keretében.

VI. AZ ÓVODAI ÉLET TEVÉKENYSÉGÉNEK FORMÁI ÉS AZ ÓVODAPEDAGÓGUS FELADATAI

VI/1. Az óvodai program fejlesztési feladatai

Az SNI gyermekek az óvodába lépéskor igen heterogén képet mutatnak. Az eltérések az életkorban, fejlettségi szintben, a fogyatékoság súlyosságában, típusában, a gyermek előzetes életében, családi vagy előző intézményes nevelésében gyökereznek. Közös vonásuk azonban, hogy **fejlődésük lelassult, s a mennyiségi eltérésen túl minőségi eltérés tapasztalható.**

Az alacsony pszichés aktivációs szint miatt minden területen nehezebben induló, lassabb fejlődést mutatnak. Gyakran motiváció-szegények.

Míg a problémamentesen fejlődő gyermek egyenletes tempóban, nagyobb lépcsőfokon át jut el a célig, addig az értelmi fogyatékos gyermek sok kisebb, alacsonyabb lépcsőfok megmászásával, kis lépésekkel, sok-sok gyakorlás után közelíti meg a célt, saját lehetőségeinek csúcsát.

Szorosan együttműködve a családdal célzottan igyekszik a pedagógus kihasználni azokat az időpontokat, amikor bizonyos funkciók érése „szenzibilis fázisban” van.

Az optimális fejlesztés a transzferhatás következtében az egész személyiségre hat, a gyermek pszichomotoros fejlesztését szolgálja. Így nem egymástól elkülönült funkció-tréning zajlik, hanem egyidejűleg több funkció fejlődését segíti a komplex környezet.

A szociális tanulás támogatása közben figyelembe veszi a program a különböző funkciók egymásra épülését, hogy sikerélményt biztosítson a gyermekeknek, s hogy a tanítási technikák könnyen érthetőek, elsajátíthatók legyenek.

A „tanulás” akkor hatékony, ha a gyermek érzi a biztonságot, ha tudja, hogy a környezete őt elfogadja, megérti.

Három „alapelvnek” kell érvényesülni: **„Ölelj át”**, **„Tegyél le”**, **„Segíts, hogy egyedül csinálhassam!”** Ez jelenti egyrészt az életkor-specifikus, illetve fejlettség szerinti önállósulási folyamataik állomásait, másrészt azt, hogy a sérült gyermek is elsősorban gyermek, akinek szüksége van a bizalomteljes szeretetre, elfogadásra, de a túlzott óvó-védő szeretet gátja lehet az önállósulásnak.

Így meg kell tanulni, elengedni, letenni a gyereket, örülni az első önálló kísérleteknek, s ezt elő kell segíteni, illetve szükségleteit oly módon figyelembe venni, hogy a napirendben legyenek a pihenést, nyugalmat biztosító idők, fázisok, ahol azt csinál, amit akar – természetesen a felnőtt felügyelete mellett.

Miután a spontán tanulás is sérült, gyakran hiányzik a természetes kíváncsiság belőlük, tudatosan kell kiépíteni a tanulási helyzeteket.

Meg kell tanulniuk a **multiszenzorális** közvetlen tapasztalatszerzéssel (összes érzékszerv bevonásával) a helyes **érzékelést**, észlelést, mint a magasabb mentális folyamatok kialakulásának első lépcsőfokát.

Az észleléssel igen szoros kapcsolatban van a megismerés folyamatában az emlékezet és figyelem, hisz csak azt tudják felidézni, amire emlékeznek, az emlékezet pedig függ a figyelemtől. A nagy mozgásigényre, a tevékenység érzelem-vezéreltségére, a viszonylag jó utánzóképessegre, a felnőtt központúságra támaszkodva lehet eredményt elérni.

A gyermeki személyiség fejlődése szempontjából, **a legfontosabb tevékenységformára, a játékra épülhet a pedagógiai munka**, bármilyen képességfejlesztés: legyen az mozgásnevelés, pszichomotoros- vagy nyelvi-kommunikációs fejlesztés.

A játék nincs ellentétben a tanulással, sőt, megalapozza azt.

Játék közben a gyermek tanul:

- szociális szerepet,
- érzelmeket,
- motívumokat,
- beállítódást,
- a környezet személyi és tárgyi világának elsajátítását.

Az óvodai élet tudatos szervezésével, a mindennapos szakszerű csoportos és egyéni képességfejlesztő munkával, az érzelmi biztonság megteremtésével, a gyermekek tevékenység szükségletének kielégítésével, a sokoldalú tapasztalatszerzést, a szociális tanulás feltételeit biztosítva kell elérni, hogy az óvodások:

- érezzék magukat biztonságban a szeretetteljes légkörű közösségben;
- testi, szociális, értelmi képességeik egyaránt fejlődjenek;
- tudjanak utánozni;
- tudjanak egymással és egymás mellett tevékenykedni, a felnőtt irányítását elfogadni;
- használják adekvátan a játékeszközöket, játékban legyen kitartó, vigyázzanak játékuikra, ismerjék azok helyét;

- értsek az egyszerű – alkalmanként gesztussal kísért – verbális utasításokat, azokat hajtsák végre;
- fejlettségi szintjüknek megfelelően tudjanak kommunikálni;
- kívánságukat, kérésüket, szükségleteiket tudják közölni;
- használjanak nonverbális jelzéseket is;
- sokrétű tapasztalatokat szerezzenek közvetlen környezetükről, tudjanak abban tájékozódni. Ismerjék meg a környezet tárgyait, azok tulajdonságait;
- tudjanak rövid ideig feladathelyzetben maradni, figyelmüket egy adott tevékenységre irányítani;
- alakuljon ki önállóságuk az elemi tisztálkodás, öltözés, vetkőzés, étkezés, WC használat terén. Ha kell, fogadjanak el, és kérjenek segítséget;
- mozgásuk legyen viszonylag összerendezett, harmonikus;
- igényeljék a rendszeres mozgást, tevékenyen vegyenek részt mozgásos játékokban;
- tudjanak különböző anyagokkal ügyesen manipulálni, alakuljon ki az ábrázolás igénye bennük;
- szívesen hallgassanak rövid mesét, verset. Tudjanak életkoruknak, fejlettségi szintjüknek megfelelő dalokat, verseket, mondókákat;
- ismerjék az alapvető viselkedési szokásokat, tudjanak köszönni, kérni, kívánni stb. Tudjanak elemi szabályokhoz alkalmazkodni, elemi munkát végezni.

VI/2. Foglalkozási formák

Önkiszolgálásra nevelés: feladatai a tisztálkodás, öltözés, vetkőzés, egyszerű munkavégzés, szobatisztaságra nevelés terén minél nagyobb önállóságra nevelni az óvodás gyermeket. Az önkiszolgálás nem önálló foglalkozásként, hanem valamennyi foglalkozásba és óvodai tevékenységbe ágyazott alapvető kompetenciaként valósul meg.

Mozgásfejlesztés: az alapmozgások kialakítása, korrigálása, a koordinációs zavarok a mozgásos ügyetlenség csökkentése, a testi-lelki harmónia, a jó pszichomotoros állapot elősegítése.

Anyanyelvi nevelés kettős feladata: a beszédmegértés fejlesztése, az aktív beszéd indítása, fejlesztése, illetve speciális megközelítési móddal, kis lépésekkel, minden érzékszerv egyidejű bevonásával a szűkebb környezet megismertetése. Egyszerű mesék, versek, mondókák megtanítása.

Vizuomotoros fejlesztés: a vizuális és taktilis észlelés, a testséma fejlesztése a szem-kéz koordináció, alakállandóság, alakháttér felismerő képesség fejlesztése, a téri tájékozódás fejlesztése, a helyes ceruzafogás megtanítása, az ábrázoló kedv felkeltése, technikák, eszközök megismertetése.

Játékra nevelés: az adekvát játékhasználat elsajátíttatása, a gyakorló, konstruáló és elemi szerepjátékok ismertetése. Az egymás melletti és együttes játék megvalósítása, énekes-verses népi játékok játszása.

Egyéni fejlesztés: az adott gyermek fejlettségi szintjének megfelelő képességfejlesztés. A lassabban haladó és a csoport átlagánál jobb képességű gyermek egyénre szabott terápiáját is jelenti. A zenei nevelés anyaga részben az egyéni korrekció keretén belül, valamint az anyanyelvi nevelés és a mozgásfejlesztés foglalkozások anyagában valósul meg.

Kiegészítő terápiák óvodánkban:

- egyéni szükségletek szerint terápiás beszédfejlesztés (megkésett beszédfejlődés terápia)
- terápiás mozgásfejlesztés (konduktív, és Delacato alapú mozgásterápiák)
- etetés terápia
- Snoeselen terápia
- Montessori terápia
- DSZIT terápia
- komplex gyógypedagógiai fejlesztés
- lehetőség szerint: hang-, és állatasszisztált terápiák
- AAK terápia
- zene terápia

Foglalkozásterv az óvodában

a foglalkozás neve	heti foglalkozásszám	szervezési forma
anyanyelvi nevelés	5	csoportos, egyéni
mozgásfejlesztés	5	csoportos
vizuomotoros fejlesztés	3	csoportos, egyéni
játékra nevelés	2	csoportos, egyéni
egyéni fejlesztés	5	egyéni
összesen:	20	

Az OKI által minősített Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola Gyakorló Gyógypedagógiai Óvodája által kidolgozott „*Add a kezed*” gyógypedagógiai óvodai programot helyileg is követhetőnek tartjuk, a továbbiakban jelzett kiegészítésekkel és változtatásokkal.

A főbb változtatások vonatkoznak:

- a foglalkozási tervre,
- a napirendre,
- az óvodáztatás végi elvárásokra,
- a személyi ellátottságra,
- alkalmazott speciális módszer- és eszközrendszerre.

A helyi tantervi változásokat az eredeti „*Add a kezed*” program megfelelő oldalán pirossal jelezzük.

Az óvodában az 1999/2000-es tanévben vezettük be a fenti program adaptációját, mint helyi óvodai tantervet.

A programról az azóta eltelt tanévekben csak pozitív tapasztalatokat szereztünk, melyek az óvodai nevelés hatékonyságát értékelő tanév végi beszámolókból kerültek dokumentálásra.

VII. ELLENŐRZÉS, ÉRTÉKELÉS RENDSZERE

A gyógypedagógus a tanév elején pedagógiai megfigyeléseit (6 hetes) írásban rögzíti a gyermek portfóliójában (*fejlődési lap + pedagógiai jellemzés*). A gyermek gyógypedagógiai-pszichológiai-orvosi vizsgálati lelete alapján készíti el a gyermek egyéni terápiai tervét, s tervezi a csoport munkáját.

Munkájára jellemző a folyamatellenőrzés: a pedagógiai vizsgálatot félévkor, évvégén megismétli.

A nevelőtestület rendszeres esetbeszélésein team munkában keresik a lehető legjobb megoldást egy-egy gyermek esetében. Ez a team gyakran kiegészül a gyermeket kezelő szakorvossal, pszichológussal.

A tanköteles gyermekek szakértői bizottsági vizsgálaton vesznek részt. A Bizottság véleménye, a gyermekkel foglalkozó gyógypedagógus és a szülő véleménye alapján kezdi meg a gyermek tanulmányait, általában a közép-súlyos értelmi fogyatékosokat nevelő általános iskolában. Néhány jól fejlődő gyermek az enyhe értelmi fogyatékosokat nevelő általános iskolába kerül, illetve van, aki további gyógypedagógiai óvodai ellátást kap.

A szülők a napi konzultációkon kívül fogadóórákon, a gyermek kiállított munkái által, illetve a megrendezett "nyílt nap" során győződhetnek meg gyermekük fejlődéséről. Intézményünk nyitott, a szülő előzetes bejelentése útján, bármikor látogathat foglalkozást.

Az ellenőrzési formák: folyamatos megfigyelés, feljegyzések készítése, munkaközösségi megbeszélések, a gyermekek cselekedeteinek, viselkedésének elemzése, fejlődési teszt (TARC) végzése, felmérések, nyomon követések. Az iskolai beválás vizsgálata.

Az ellenőrzésben résztvevők: munkaközösség-vezető, intézményvezető, intézményvezető-helyettes.

Az ellenőrzés részben folyamatos, részben ciklusonkénti, pl. bizonyos célzott ellenőrzés: szokások elsajátítása, erőfeszítés, munkában való részvétel; vagy egyes fejlesztési terület eredményei.

Másrészt évenkénti: a magatartás, a viselkedés változása, a képességek fejlődése, a továbbhaladás lehetőségei stb.

VIII. A FEJLŐDÉS JELLEMZŐI AZ ÓVODÁSKOR VÉGÉRE

Iskolakezdési feltételek, a megfelelő testi, lelki, és szociális érettség megléte (Óvodai országos alapprogram).

A sajátos nevelési igényű gyermek esetében mindezt folyamatos, speciális szakemberek segítségével végzett munka mellett kíséreljük meg, hogy megkezdhesse a tanköteles időszakot. Egységes szempontsört az értelmileg akadályozott gyermekek esetében nehéz prognosztizálni, mivel, mint ahogy a gyermekképünkben is jelzésre került, minden gyermek egyedi, sajátos háttérrel, fejlődésmenettel bír.

A minimálisan elérhető fejlettségi szint, a Tananyagtartalom részről részletesen kifejtésre került.

Az a gyermek, aki a tárgyév augusztus 31-ig betölti a 6. életévét, tanköteles korba lép, ennek eldöntésére a szülő, illetve az intézményvezető kezdeményezi a szakértői bizottság felé a gyermek iskolába lépéséhez szükséges fejlettségi szint megállapítását. Ennek birtokában megállapításra kerül, hogy az illető gyermek tovább lép, vagy még egy év óvodai fejlesztésben részesül (20/2012.(VIII.31.) EMMI rendelet).

Elvárások az általános iskola első osztályába lépéskor:

- beszéddel vagy nonverbális kommunikációval kapcsolat létesíthető vele,
- a kommunikációs készség jeleit mutatja,
- alapmozgásai kialakultak, és legalább helyváltoztatásra képes,
- foglalkoztatásban képes részt venni, társai közelségét elviseli,
- nem ön- és közveszélyes, önállóan vagy irányítással bevonható játéktevékenységbe,
- önkiszolgálásban együttműködő,
- csoporttársai nem jelentenek rá veszélyt társuló betegségei miatt,
- szervi eredetű okból megmaradó esetleges inkontinencia esetén a teendőkben együttműködő

MELLÉKLET

IX. TANANYAGTARTALOM

Az „Add a kezed programból” kiemelve, adaptálva, pirossal jelölve a módosítások

Tartalom

A tanulás folyamatában elméleti, gyakorlati ismeretek, jártasságok, készségek elsajátítását, képességek kialakulását, viszonyulások, érzelmi akarati tulajdonságok fejlődését, magatartás tanulást segíti a pedagógus. A verbális, mozgásos és szociális tanulás eredményeként alakulnak a gyermek érzelmei, a cselekvés módja, a szociális magatartás, különböző tulajdonságok és képességek.

A napirendet teljes egészében átszövi az önkiszolgálási teendők elsajátítása, valamint a zene, és az ének nevelő-oktató-feszültségoldó funkciójának kihasználása. Külön foglalkozást erre nem tervezünk, melynek oka a spontaneitás, valamint a rugalmas keretek között való életszerű fejlesztés megvalósítása.

A foglalkozások heti rendszeressége

a foglalkozás neve	heti előfordulás	a foglalkozás formája
anyanyelv	5	csopartos, egyéni
mozgásfejlesztés	5	csopartos
önkiszolgálás	2 (év elején 5)	egyéni, mikrocsoportos
vizuomotoros fejlesztés	3	mikrocsoportos vagy egyéni
játékra nevelés	2 – 3	csopartos, mikrocsoportos vagy egyéni
egyéni fejlesztés	5	egyéni
zenei nevelés alapjai	2	mikrocsoportos

- helyett:

a foglalkozás neve	heti előfordulás	a foglalkozás formája
anyanyelvi fejlesztés	5	csoportos, egyéni
mozgásfejlesztés	5	csoportos
szenzomotoros fejlesztés	3	csoportos, egyéni
játékra nevelés	2	csoportos, egyéni
egyéni fejlesztés	5	egyéni

Szokások kialakítása

Minden ember életében a rítusok, szokások jelen vannak. Lényegesen befolyásolják a személyiségfejlődést. Gazdaságossá teszik a cselekvést, tudatmentesítő szereppel is bírnak.

A szokásos cselekményeknél nincs szükség akarati erő kifejtésére, erős figyelemkoncentrációra. Jól begyakorolt sztereotípiákat kell kialakítani úgy, hogy a már kialakult jó szokásokat megerősítik – illetve a helyes szokásokat alakítják ki –, egyben kiküszöbölik a rossz beidegződéseket kioltással.

A szokás valamilyen művelet többszöri ismétlésének eredménye egy adott helyzetben. Ennek kialakulásához meghatározott számú gyakorlásra, ismétlésre van szükség, hogy a cselekvés vagy viselkedésforma szokássá váljon.

A gyermek sérülésének, életkorának megfelelő élethelyzeteket kell teremteni, a kialakult feltételes reflexeket meg kell erősíteni.

Szükséges, hogy a már kialakult szokásokat mindig, minden körülmények között azonos módon várják el a gyermektől. A szokások keletkezésekor a **tudatosságnak**, a szükségesség belátásának, a **cselekvés akarásának** is lényeges szerepe van, megkönnyíti, meggyorsítja a szokásfejlődés folyamatát.

Az értelmileg akadályozott óvodás még nem látja be helyes vagy helytelen viselkedésének következményét, itt az **utánzásnak**, modellkövetésnek van nagy jelentősége. A cselekvés hasznosságát kell hangsúlyozni elsősorban. A helyes viselkedést kell megerősíteni. A következetes elvárás mellett szükséges az állandó ellenőrzés. Figyelni kell a **fokozatosságra, egymásutániségra, fontossági sorrendre**.

Igyekeznek kiküszöbölni azokat a cselekvési alkalmakat, amelyből a rossz szokások származhatnak. A szokások kialakításának alapvető feltétele tehát a **pozitív példa**. A preferált személy viselkedése utánzásra készíti a gyermeket. Ezért csak olyan szabályokat állítson fel a pedagógus – a gyermek számára érthetően –, amely betartása nem jelent túl nagy feladatot.

A meggyőzés a gyermek szenzoros problémái, értelmi állapota miatt csak óvatosan alkalmazható.

A jól megválasztott **napirend**, a határozott, de szeretetteljes **követelés**, az **értelmes rend** segíti a szokások kialakítását.

A nevelés során egyre nagyobb szerepet kap az önállóságra nevelés, amely azonban soha nem nélkülözheti az ellenőrzést, az ehhez kapcsolódó jutalmazást, büntetést.

A gyermekek a pedagógusban, illetve a velük kapcsolatban levő felnőttekben **érzelmi támaszt** keresnek. Szavukat, azok tartalmát, egész magatartásukat, annak minden összetevőjét úgy kell szabályozni, hogy érzelmeken alapuló, bensőséges személyes kapcsolat alakulhasson ki.

Az óvodások családban élnek. Többségük meleg, szeretetteljes milióból érkezik, de a családok nevelés attitűdjét gyakran meghatározza a túlzott féltés. Többségüket teljesen kiszolgálják, etetik, tisztazzák, ölben tartják, karban hordozzák. Többnyire autón utaznak – a nagy távolságok ezt indokolják –, nem ismerik a tömegközlekedési eszközöket, néhány lépés után elfáradnak, rövid ideig tudnak csak sétálni. Egyedül nem tudják elfoglalni magukat. Már a 3-4 éves értelmi fogyatékos gyermek is képes "manipulálni" környezetét, ha a család ezt hagyja.

Mindezek figyelembevételével kell a gyermek helyes szokásrendszerét kiépíteni, hatva a családra, azonos követelményeket állítva.

A **szoktatási idő** (8 hét) arra szolgál, hogy fokozatos legyen az átmenet, de feltétlenül örömszerző a gyermek számára. A családban addig csak felnőttek között élő, a vele való permanens anyai foglalkozást igénylő gyermek **fokozatosan** szokja meg az új környezetet.

Fontos, hogy ne változtassunk meg radikálisan mindent a gyermek életében. Türelmes, de **határozott követeléssel, speciális tréningekkel** (pl. játék elrakás, csap kinyitása stb.) érvük el, hogy szívesen alkalmazkodjon az elvárásokhoz minden gyermek.

A szokások kialakításának területei

Az egészséges életmódra nevelés

Az óvodai élet során törekedni kell arra, hogy a gyermekek egészsége, későbbi igényei megalapozása érdekében kapja meg szükségleteinek megfelelő gondozást, s egyre inkább legyen számára természetes igény az egészséges életmód.

Ezek megvalósulási területei:

Testápolás

- Célja a tisztaság igényének felkeltése, a fokozatos önállóság: tudják a csapot kinyitni, elzárni, saját törölközőt felismerni, kis segítséggel kezet törölni, WC-használat után, étkezés előtt kezet mosni, segítséggel fogat mosni, túrni a fésülést, kérjenek zsebkendőt, tudjanak orrot fújni, üljenek helyes testtartással.

Étkezés:

- Esztétikus környezetben fokozatosan alakulnak az étkezési szokások az etetéstől az önálló kanalazáson át, megtanulják a villa használatát, a szalvéta használatát, a pohárból ivást, a rágást. Ügyesebb gyermekek segítenek teríteni, az asztalt leszedni, letörölni, szemetet kivinni, kancsóból tölni stb. Fontos az étkezésnél a helyes mérték, a tempó megtanulása is.

Öltözés-vetkőzés:

- A célszerű, könnyen le-felvehető kényelmes ruhadarabok segítik az önállóságra nevelést. Fontos, hogy igényelje a gyermek a tiszta, ápolts külsőt, a rendet. A fokozatosság elvét betartva tanulja meg az egyes ruhadarabok levételét, majd kis segítséggel az öltözködés fázisait, a saját ruhadarabok felismerését.

WC használat, szobatisztaságra nevelés

- A pelenka nélkül rendszeres ültetés mellett nappal "száraz maradjon" állapottól el kell jutni az utánjelzés, majd szükséglet jelzéséig. A bilitől a WC használatig, a WC-papír használatban segítséget igényelnek többnyire az óvodások.

Testedzés

- a teremben vagy szabad levegőn való tornázás, kirándulás, sok-sok mozgás legyen igénye minden gyermeknek.

A közösségi élet szokásainak megalapozása

A bölcsődéből érkező gyermek óvodai beilleszkedése viszonylag könnyebb, mint a családból érkező gyermekeké. Ők először kerülnek olyan helyzetbe, amikor a vágy, a cselekvés, szándék és végrehajtás közé akadályok ékelődnek. Nehezíti a helyzetet, hogy a kommunikáció hiányában nem tudják kívánságaikat, szükségleteiket jelezni, kódjai nem egyértelműek az új környezet számára. A szülő és pedagógus türelmes kivárása, egyszerű gesztussal megerősített beszéde segíthet az első időben. Ha a gyermek tapasztalja, hogy nem örökre szakították ki a megszokott környezetből, és számára élményhordozó az első óvodai nap, könnyebben beilleszkedik. Megtanul alkalmazkodni, vágyait késleltetni, a szituáció ismétlődésével lassan tájékozódni az új helyzetben, megtanulja "elviselni" társait, majd fokozatosan közelít a számára szimpatikusabbak felé, mindig érezve, hogy a szeretett, biztonságot adó felnőtt közelében van.

A napirend, a foglalkozások változatos ismétlődése, a pihenés, szabad játék számtalan lehetőséget ad az egymásra figyelésre, az együttes örömszerzésre, a másság elfogadásának segítésére.

Megtanulják az elemi illemszabályokat, pl. köszönés, lábtörítés, kopogás, a csendes és hangos helyzetek váltakozását.

Az óvodai élet alkalmat nyújt a közlekedési eszközökön való utazásra, az egyre nagyobb séták megtevésére, közös vásárlásra, lépcsőzésre stb. Mindezek számtalan lehetőséget nyújtanak a **szociális** tanulásra, a derűs légkör, a jó munkaszervezés, sok-sok együttes élmény alapján.

Munka jellegű tevékenységek

A személyiségfejlesztés fontos eszköze, mely játékba ágyazva, cselekvő tapasztalásokkal fűszerezve járul hozzá a környezet megismeréséhez és a személyiség alakulásához. A munka jellegű tevékenységek hozzájárulnak a készség/képesség, kitartás, önállóság, felelősség személyiségjegyekhez (Óvodai nevelés országos alapprogram).

Az értelmileg akadályozott óvodások szívesen tevékenykednek, "segítenek". Sajnos a túlféltő környezet gyakran letöri a kezdeti próbálkozásokat.

Ha a gyermek érzi munkája fontosságát – bármilyen kicsi is az –, szívesen hajt végre egyszerű feladatokat önmaga ellátására, társai javára.

Az egyszerű, alkalmi jellegű, "add ide!", "hozd ide!", "rakjuk el!" jellegű feladatoktól fokozatosan jutnak el a gyermekek az elemi **"naposi"** feladatokig.

A felnőttet utánozva egymásnak is szívesen segítenek – gyakran elvégezve egymás helyett a feladatot –, segítenek az eszközök kikészítésében, elrakásában, terem átrendezésben, azonban ez az óvoda/gyógypedagógustól tudatos pedagógiai szervezést igényel.

Fontos, hogy a szülők is igényeljék az otthoni feladatvégzést, s a későbbi önálló életvezetés érdekében bízzák meg őket egyszerű feladatokkal.

Hagyományok kialakítása

A hagyományok minden közösség életében nagy jelentőségűek. Megismerésük közben a gyermek felfedezi a környezetét, tapasztalatok birtokába jut, amelyek az életkorának és képességének megfelelően segítik megérteni a közösséghez tartozást, az értékeket, valamint ezek szeretetét, védelmét. A készülődés, az ünnepi hangulat megteremtése, majd a rá való emlékezés, fényképek, filmek nézése sok közös élmény forrása lehet. Erősíti az összetartozást, segíti az egymásra figyelmet, az egymás segítségét. Fokozza önmaguk megismerését, önbizalmukat (Óvodai nevelés országos alapprogram).

A hagyományok egy-egy közösség sajátjai, csak rájuk jellemző apró mozzanatokkal, intimitásokkal bírnak. Hagyomány lehet pl. az alvás előtti rövid mese, a reggeli közös éneklés, névsorolvasás, a közösen megünnepelt születésnapok, névnapok, a játékház, táncház, akadályverseny egy-egy ünnephez kapcsoltnak.

Az ünnepek is a hagyományépítést szolgálják. A legjelentősebbek: Mikulás, Karácsony, Farsang, Anyák-napja, Gyermeknap, Családi nap, Gála, Tanévzáró ballagás.

Ezek egy része csoportban zajlik, más része a szülők számára is nyilvános, melyek alkalmat nyújtanak arra, hogy számot adjanak arról, hogy mit tanultak a gyermekek, mennyit változott figyelmük, emlékezetük, beszédállapotuk, mennyire váltak magabiztossá, mennyit ügyesedtek.

Fontos, hogy az ünnepekre való készülődéskor a külsőségek és a tartalom arányban legyen.

Képességfejlesztés a célzott foglalkozásokon

1. Önkiszolgálásra nevelés:

Mindennapos tevékenységi forma, nem külön órarendszerű foglalkozás. Fontos, hogy kellő időt adjunk a gyakorlásra, fokozatosan, kis lépések elvét alkalmazva végezzük a különböző részfeladatokat.

formája	- egyéni illetve mikrocsoporthoz, csoporthoz
ideje	- értelemszerűen a WC használat, tisztálkodás, étkezés, öltözés, teremrendezéssel kapcsolatosan naponta
célja	- a gyermek szükségleteinek megfelelő komfortérzés biztosítása, gondozás, gondoskodás - nagyon apró lépésekkel az önállóság elérésének segítése - verbális utasítások a beszédmegértés, a figyelem, az emlékezet, a gondolkodás fejlesztése - a testséma fejlesztés, tájékozódás a saját testen, a testrészek ruhadarabok viszonyának felismerése - alapvető higiénés szokások kialakítása - az ápoltság, tisztaság igényének felkeltése - helyes viselkedési formák elsajátítása - a rászorultság, kiszolgáltatottság helyett az "én is tudom" függetlenség érzésének segítése - a téri tájékozódás elősegítése.

A gyermekek az önállóság terén is különböző fejlettséget mutatnak. Önállóságuknak gátja lehet az esetleges társulási fogyatékoság (pl. mozgáskoordinációs zavar). Ahhoz, hogy a téren eredmények szülessenek, **alkalmat** és **időt** kell adni a gyermeknek, s amit már önmaga el tud végezni, azt nem szabad helyette megtenni még akkor sem, ha sürget az idő, s a felnőtt gyorsabban, komfortosabban végezné el a feladatot.

Az a gyermek vagy fiatal felnőtt lesz a társadalom számára elfogadható – azzal lehet elmenni nyaralni, barátokhoz, színházba stb. –, aki birtokában van a társadalom által elvárt viselkedési formáknak. Ez az önállóság, helyes viselkedés az elfogadás szempontjából talán fontosabb, minthogy ismerje a színeket, vagy tud-e számolni.

Az a gyermek, aki korai életszakasztól kellő alkalmat és segítséget kap, hagyják és elismerik próbálkozásait, felnőttként is természetesen tesz azért, hogy önmaga és környezete élete jobb legyen.

Az óvodának tehát alapozó szerepe van e téren. Az önállóság bizonyos területei nemcsak a gyermek **életkorától függnnek**, hanem **fiziológiai érettségétől** (pl. szobatisztaság), **mozgásos ügyességétől** (pl. öltözés), s nem utolsó sorban **értelmi állapotától**.

A túl bonyolult, a gyermek pillanatnyi képességeit meghaladó feladat sikertelenséghez, elbizonytalanodáshoz vezet. Elbátortalanítja a gyermeket. Ezért fontos, hogy a gyermekek apró lépésekben, rövid gesztussal kísért utasítások, illetve utánzás alapján tanuljanak.

Étkezési szokásoknál feladat:

- kanalazás megtanítása (merítés, szájhoz vitel, az étel megrágása, nyelés),
- a poharazás: a pohár felemelése, kortyolás, nyelés, a pohár letétele,
- a szalvéta használata,
- a villával való ismerkedés (felszúrás vagy merítés),
- kérés, megköszönés,
- ügyesebb gyermekeknél az ételből való szedés,
- a rágás megtanítása,
- a helyes tempó elsajátíttatása,
- kenyér vagy kifli fogása, leharapás a kenyér és a rajta levő együttes elfogyasztása,
- a terítés folyamatának megismerése (pl. szék, tányér, kanál, pohár, szalvéta egymáshoz rendelése),
- az étel és a hozzávaló eszközök felismerése,
- étkezés utáni teremrendezésben közreműködés.

Tisztálkodás terén:

- a vízcsap kinyitása, elzárása,
- szappanhasználat, utána kézöblítés,
- a saját törülköző felismerése,
- a kéz, arc szárazra törlése segítséggel,
- önálló kéz- és arcmosás,
- fogmosásnál együttműködés (száraz, majd nedves fogkefe, fogkrémes fogkefe elfogadása, szájöblítés megtanítása), önálló fogmosás,
- "baleset" vagy kirándulás esetén a zuhanyozáskor együttműködés (kéz, láb felemelése stb.),

- a fésülés tűrése, önálló próbálkozás,
- igény a tiszta, ápolts külsőre,
- étkezés előtti, utáni, bizonyos munkafolyamatok (pl. festés) utáni kézmosás igényének felkeltése,
- orrfújás megtanítása, zsebkendő használatának igénye, a piszkos zsebkendő szemébe dobása.

Szobatisztaságra nevelés

- rendszeres ültetés mellett a szükséglet megfigyelése,
- a jelzés megtanítása (utánjelzés majd mutató, hangadás stb.),
- WC vagy bili és a szükséglet elvégzése közti kapcsolat felismertetése,
- kérdésre jelezze szükségletét,
- önmagától jelzi szükségletét, képes visszatartani addig, míg a WC-re ér,
- a biliről a gyermek WC-re szoktatása,
- fiúk állva pisiltetésének megtanítása,
- WC papír használata segítségével,
- "baleset" jelzése,
- a WC használatához szükséges ruhadarabok le-, felhúzása,
- WC használat utáni kézmosás megtanítása,
- ajtó nyitás-csukás megtanítása.

Öltözés, vetkőzés

- együttműködés az öltözésnél, vetkőzésnél,
- sapka, sál levétele,
- zipzár lehúzása,
- egyszerű ruhadarabok levétele (cipő, zokni, nadrág stb.),
- vetkőzésnél kis segítségnyújtás (kigombolás, kikötés, cipőfűző meglazítása stb.),
- egyszerű ruhadarabok felvétele, pl. sapka, bugyi stb.,
- kis segítséggel öltözés (ruha elejének megmutatása, jobb-bal oldalnál segítség, befűzés, gombolás stb.),
- bizonyos ruhadarabok teljesen önálló felvétele.

Önálló munkafeladatok

- saját hely felismerése (öltözőben, étkezésnél, alvásnál stb.),
- székek helyre rakása,
- játékok közös elrakása,
- szőnyeg feltekerése (pl. mozgásfoglalkozáshoz),
- közös teremrendezés,
- eszközök bevitele, kiosztása,
- egyszerű tárgyak kivitele (pl. konyhába),
- egyszerű üzenet közvetítése óvodán belül,
- társak segítése,
- asztal letörlése,
- szemét összeszedése,
- székek felrakása,
- saját ruhadarabok, eszközök felismerése, elrakása,
- közös ágyazás, ágynemű, ágyak elrakása,
- lépcsőn járás.

Már szó volt róla, hogy kis lépések elvének e tevékenység során igen nagy szerepe van. Mindig az adott viselkedésformát, annak minden szakaszát kell magunk elé képzelve felbontani annak összetevőire.

Pl. zokni felhúzása:

- megfogni a zoknit,
- sarkát alulra fordítani,
- a zoknit "összeszedni",
- a lábat felemelni,
- belebújtatni a lábat a zokniba,
- felhúzni a lábfejre, a sarokra, majd a bokára,
- megigazítani, hogy a boka fölötti részt is takarja.

Kezdetben a gyermekkel együtt végezzük a cselekvést, majd a könyökénél irányítjuk, aztán csak szükség esetén segítünk, míg önálló nem lesz.

Ezzel a példával a felnőtt számára automatikusan végzett mindennapi tevékenységek összetett voltára akartuk felhívni a figyelmet.

Értelemszerűen minden fejlesztést az adott gyermek fejlettségi szintjéhez mérnek, s arra építenek, amit már tud.

Fontos, hogy az ügyetlen próbálkozást is értékeljék, jutalmazzák. Szociális megerősítés, de gyakran maga a feladat elvégzése is jutalomértékű a gyermek számára.

2. Mozgásfejlesztés foglalkozás

Ez a foglalkozás a nagymozgások kialakítását, begyakorlását, korrigálását szolgáló foglalkozási forma.

formája	- csoportos
ideje, időtartama	- naponta, 20- 30 perc
célja	- a motoros tanulás elősegítése; - az alapmozgások kialakítása, korrigálása, az értelmes, célirányos mozgás kialakítása; - a biztos egyensúly kialakítása; - ügyesség, állóképesség, erő fejlesztése; - a teljesítőképesség növelése; - a mozgásos gátlás oldása; - az utánzókézség fejlesztése; - a testséma fejlesztése; - a légzéstechnika javítása; - a ritmusérzék fejlesztése; - a szervezet sokoldalú, harmonikus, arányos fejlődésének biztosítása, az egészség megőrzése; - a figyelem, emlékezet, beszéd, mozgás összekapcsolása; - a szenzomotoros ismeretszerzés lehetőségeinek javítása; - a mozgáskoordináció fejlesztése; - a téri tájékozódás fejlesztése.

A mozgás fejlődése az érés és tanulás egységében valósul meg. Mozgásmintákból épülnek fel a motoros készségek, a sok-sok gyakorlással, ismétléssel lesznek pontosak, célszerűek.

A mozgás a gyermek természetes reakciója, természetes aktivitása. Benne komoly motivációs erő rejlik, mely könnyebbé teszi az ismeretek átélését. A saját testből, illetve a külvilágból származó ingerek felvétele direkt kontaktus útján (tapintás, szaglás, ízlelés,

egyensúlyérzékelés, propioceptív ingerfelvétel), illetve indirekt módon (látás, hallás) történik. A mozgás szervezi meg a szenzoros impulzus mintákat, egyben örömforrás, amely a test működését kíséri, biztosítja a gyermek motiváltságát. A gyermek számára nyújtott ingerekre egyre magasabban szervezett viselkedésre válaszol, a taktilis, vesztibuláris rendszere normalizálódik, mozgása koordinált lesz.

Fontos, hogy a környezet készítse a gyereket a motoros válaszadásra, miközben biztonságot is hordoz. A gyermek saját aktivitásán át jusson újabb és újabb tapasztalatokhoz, amelyek az érzékszervi és mozgásos tanulás további fejlődését szolgálják.

A mozgásfejlesztés hatalmas nyelvi anyagot is mozgásba hoz. Az átélt mozgás és annak megfogalmazása erős késztetést jelent a történések kifejezésére.

Az értelmi fogyatékos gyermek mozgásának jellemzői

Az értelmi fejlődésükben akadályozott gyermekek mozgásukban is eltérnek ép társaiktól. A pszichoszomatikus fejlődésüket befolyásolja – az életkor mellett – a **fejlődési tempó nagyfokú lelassúbbodottsága**, a fejlődés **szabálytalansága**, **egyenetlensége**, az egyes területek egymáshoz való viszonyában bekövetkező változás. Ehhez járul a fejlődés során jelentkező minőségi változásokat jelentő mozzanatok **elmosódása**, **jellegtelensége**.

Tanítványainknál a mozgásfejlődés során bizonyos **fázisok kimaradnak**, **kevésbé gyakorlódnak be**, illetve **hibásan rögzülnek**.

Ez a **mennyiségi és minőségi eltérés** megmutatkozik a mozgáskoordináció és egyensúlyérzék zavarában, a mozgás folyamatainak kivitelezésének pontatlanságában, a testséma, a téri, időorientáció fejlődésének elmaradásában, ügyetlen, lassú mozgásban, vagy hipermotilitásban.

A figyelem zavara miatt gyakran egyszerű feladatok utánzására képtelenek. Számolnunk kell az esetleges társuló fogyatékoságként jelentkező mozgássérüléssel, esetleg mozgásos félelemmel. Ugyanakkor bizonyos kórformájú gyerekek jó utánzókézsége jó kiinduló alapot ad a fejlesztéshez.

Az óvodába kerülő gyermek mozgásának jellemzői

Az értelmileg akadályozott gyermek szembetűnő vonása a **bizonytalan**, **ügyetlen**, **kevésbé harmonikus** mozgás. Járása általában széles alapú, a kezek együttmozgása hiányzik,

testi fejlettségük eltér ép társaiktól. A gracilis csontozatú, kissúlyú gyermekek mellett sok az elhízott, lusta óvodás is.

Mozgáskészségüket **infantilizmus** jellemzi, az érési egyenetlenség, a fejletlen testséma, a taktilis háritás, a zavart kinesztetikus észlelés, a nagy- és finommotorika koordinálatlansága tetten érhető. A szenzoros-motoros információk rendezése nehézségbe ütközik. Az ingerre való reagálás pontatlan. Nincs készletük a közelítő mozgásokra, megfigyelésük bizonytalan.

Mozgásuk ritmusa diszharmonikus, statikai hibák, tartási rendellenességek, az izomtónus zavara jelentkezhet. Mozgás-kivitelezésük erőtlen.

A téri orientációs zavar következtében a mozgások megtervezése, kivitelezése nehézséget okoz. Nem tudatosul a gyermekben vizuálisan, kinesztetikusan az, hogy miként tölti be a teret saját testével, nem érzi saját teste határait, nem ismeri fel a tárgyak, személyek, önmagához, illetve egymáshoz való viszonyát.

A rosszul beidegződött mozgások nehezen korrigálhatók, gyakran figyelhetők meg mozgásos sztereotípiák. A mozgásos gátlásosság mellett jellemző lehet a hiperaktivitás.

A mozgásfejlesztés feladata

Az óvodáskorú gyermekre a cselekvésbe ágyazott gondolkodás jellemző, tehát a mozgásos tanulásnak – melyhez az érés is természetesen hozzájárul – óriási a jelentősége.

Mivel gyermekeink fogékonyak a szenzoros-motoros közlésre, tanulásuk alapja a szemléletes, cselekvéses tanulás, ehhez állandó vezetésre, megerősítésre van szükség a sok-sok gyakorláson túl.

Az óvodai mozgásnevelés feladata, hogy fejlessze az erőt, ügyességet, gyorsaságot, állóképességet, a biztos egyensúly kialakítását, növelje a teljesítőképességet, továbbá javítsa a hibás összerendezetlen mozgásokat. Meg kell tanítani a gyermekeket a különböző helyzetekben való értelmes cselekvésre, célirányos mozgásra.

Az utánzókézség fejlesztését a nagymozgások utánzásával lehet a legjobban fejleszteni.

Első lépés a **passzív mozgásindítás** (passzív tornáztatás). Eleinte sok ringató, gurítós játékot játszanak, amely a feszültség oldását segíti, és az érzelmi nevelés szempontjából is nagy jelentőségű. Ezután a gyermeki mozgásfejlődés állomásainak megfelelő **alapmozgások kialakítására**, gyakorlására térnek át, majd az alapmozgásokból állítanak össze mozgássorokat.

Ezekkel párhuzamosan sok **gesztussal kísért mondókát** tanulnak.

A mozgásfejlesztés területei

- játékos utánzó gyakorlatok
- alapmozgások kialakítása, korrigálása, gyakorlása
- mozgásos játékok.

Játékos utánzó gyakorlatok

Feladatai:

Az utánzókézség fejlesztése, sikerélmény biztosítása, közös tevékenység, kapcsolatteremtés, az egyes testrészek átmozgatása, ráhangolódás a foglalkozásra, testséma fejlesztés, a beszéd megértés és beszédkésztetés, a figyelem, az emlékezet fejlesztése.

A játékos utánzó gyakorlatokat kezdetben segítséggel, majd egyre önállóbban végzik a gyerekek. A mondókával, verssel, énekkel kísért gimnasztikai gyakorlatok az egész test átmozgatását célozzák.

Az énekek, versek megadják a mozgások ritmusát, az egyszerű, könnyen utánozhatók, felkeltik a gyermek érdeklődését. Átalluk megismerik az egyes testrészeket, megtanulják, hogy melyik a páros, és azt, hogy azok egymástól függetlenül is mozgathatók. Testsémájuk, testtudatuk, testfogalmuk fejlődik.

Az alapmozgások kialakítása, korrigálása

Feladatai:

A pontos mozgás-kivitelezés segítése, a hibás, összerendezetlen mozgások javítása, a mozgásos gátlások oldása, a mozgásigény kiélésének segítése, az erő, ügyesség, állóképesség, gyorsaság, teljesítőképesség növelése, az érzékelés, észlelés, emlékezet, figyelem, gondolkodás, beszéd fejlesztése.

A foglalkozások fő részét ezek a gyakorlatok töltik ki. A csoportos együtltét alatt megtanulnak a gyermekek egymásra figyelni, egymást megvárni, segíteni egymáson. Megtanulnak egyszerű verbális utasításokat végrehajtani. Viselkedésük fegyelmezett lesz.

A foglalkozás e része alatt **hely- és helyzetváltoztató mozgásokat** végeznek. A különböző minőségű talajon, szeren, szabadban végzett, sokoldalúan begyakorolt mozgások

hatására gazdagodnak ismereteik önmagukról. A páros gyakorlatok a kapcsolatteremtést is segítik. A hibás mozgás korrekcióját az új dinamikus sztereotípiák kialakítása szolgálja.

A foglalkozások e részének tervezésekor különös figyelmet kell fordítani a gyermek **biológiai állapotára** az esetleges **társuló fogyatékoságára** (pl. vitium).

Gyakorlatok:

Rendgyakorlatok

Kartartások	- nyújtott
	- hajlított
	- vegyes
Karkörzések	
Állások	- alapállás
	- lábujjon
	- sarkon
	- talpélen
	- guggoló állás
	- terpeszállás
Ülés	- nyújtott
	- terpesz
	- török
	-
Fekvés	- hanyatt
	- hason
	- oldalt
	-
Függés	- függőállás
	- függeszkedés

Járás

- kis és nagy lépéssel előre, oldalra
- gyors, lassú
- különböző minőségű talajon
- vonal között
- vonalon
- tárgyak kikerülésével
- tárgyak átlépésével
- hullámvonalon
- irányváltatással
- különböző eszközökkel
- lépcsőn járás

Futás

- gyors, lassú tempóban
- tempóváltással
- különböző irányba
- irányváltással
- különböző szélességű vonalak között
- futás közben akadály átlépése, megkerülése
- futkározás
- célbafutás
- futás eszközzel a kézben

Ugrás

- szökdelés
- átugrás
- leugrás
- ki-be ugrás

Dobás-fogás

- elkapás
- eldobás
- célba dobás

Támaszgyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> - csúszás - kúszás - mászás - gurulás
egyensúlyérzékelt fejlesztő gyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> - lábujjhegyen állás nyitott, majd csukott szemmel - fél lábon megállás - statikai egyensúlyhelyzetből való kibillentés - egyensúlyozás gerendán, vonalon - járás közben tárgy egyensúlyozása - állatmozgások utánzása - egyensúlyozás Bobáth labdán, hengeren, AYRES eszközökön - forgások, hintázás - gördeszkán húzás, tolás - postura utánzás - stb.

Mozgásos játékok

Feladata:

A tanult mozgásformák játékos gyakorlása, egyszerű szabályok megismerése, a versenyszellem előhívása, a foglalkozás játékos lezárása.

Ezek a játékok azokból az elemekből épülnek fel, amelyek a foglalkozásokon megjelentek. Játék formájában szolgálják a rögzítést, gyakorlást. Alkalmat kínálnak versenyzésre, páros gyakorlatra, együttes játéokra. Siker, kudarc átélését reprezentálják. Megtanulják a gyerekek ezek elfogadását, ezzel alkalmazkodóképességük is fejlődik az ügyességük, erőnlétük mellett.

A foglalkozások része a **légző gyakorlat** is.

Célja:

A hasi légzés kialakítása, a helytelen ritmusú légzés korrigálása és a túlnyomóan szájon át történő ki- be légzés helyett az orron át történő belégzés megtanítása.

Elvárások az óvodáskor végén

- alakuljon ki a természetes mozgásigény;
- örömmel, szívesen mozogjanak;
- tudjanak **segítség**gel mozgást utánozni;
- alkalmazkodjanak a foglalkozások rendjéhez;
- értsék az egyszerű verbális utasítást;
- az alapmozgásokban szerezzenek jártasságot;
- lépcsőn **segítség**gel kapaszkodva, **utánlépéssel**, ill.váltott lábbal közlekedjenek;
- biztosan – **helyett: lehetőleg** mozogjanak tornaszeren, játszótéri játékokon;
- tudjanak rövid ideig figyelni a felnőltre és egymásra;
- elemi szabályokat ismerjenek, tartsanak be.

3. Anyanyelv

A kommunikációs készség fejlesztését, a közvetlen környezet megismerését segítő foglalkozási forma.

Formája - csoportos vagy egyéni, esetleg mikrocsoportos.

ideje **naponta** 5-30 perc

Célja

- a gyermek beszéd iránti érdeklődésének felkeltése, utánzó-képesség fejlesztése;
- kommunikációs igény felébresztése, ösztönzése;
- a verbális kommunikáció gazdagítása, a jelzések differenciálása;
- a beszédszervek ügyesítése;
- a beszéd indítása, a passzív illetve aktív szókincs bővítése;
- a hallási figyelem, hallási diszkriminációs képesség fejlesztése;
- a grammatikai rendszer kiépítése;
- a közvetlen környezet tárgyai, élővilága, cselekvései,

- történéseiről tapasztalatok, ismeretek szerzése;
- a kognitív funkciók, a figyelem, az emlékezet fejlesztése.

Az értelmi fejlődésükben értelmileg akadályozott gyermekek speciális beszédfejlesztését az teszi szükségessé, hogy beszédük minőségileg és mennyiségileg is eltér ép társaikétól. Később indul, lassabb ütemben fejlődik, s a szókincs, a mondatalkotás, illetve az artikuláció területén egyaránt sajátosságokkal bír. Nevelésüknek és oktatásuknak általánosan elterjedt komplex módszere, amely a fejlesztésnek, gyakorlásnak és a beillesztésnek többféle lehetőségével dolgozik, számol azzal, hogy az egyes funkciók terén sajátos és fokozott elmaradások vannak.

Számol mindenekelőtt az érzékszervi-mozgásos koordináció sajátos és fokozott zavarával, az érzelmi éretlenséggel és az indítékszegénységgel.

A beszéd-rendellenesség együtt járója az értelmi sérülésnek és egyben súlyosbítja is azt. A gyermek nehezen sajátítja el a beszédet és éppen a sérüléséből adódóan nehezebben tudja "asszimilálni a beszéd differenciált rendszerét".

Speck meghatározását szem előtt tartva – miszerint "a kommunikáció az interperszonális kapcsolatteremtés rendszere és folyamata, amelynek során információkat cserélünk, jelentéseket, elvárásokat, szándékokat és normákat közlünk. A kommunikáció elindítja és befolyásolja a szociális interakciót, az emberek egymásra vonatkoztatott viselkedését" – értelmileg akadályozott gyermekeknél **kommunikációs igényű beszédnevelés**ről kell beszélni. Ez annak a törekvésnek a kihangsúlyozása, miszerint csak a kommunikációba való tudatos beillesztéssel és a kommunikációs képességre való ráneveléssel érhetők el a célok. A kommunikáció fejlesztésénél figyelembe kell venni mindazokat a **nonverbális ismerethordozókat**, amelyek az emberi kapcsolatrendszerben szerepet játszanak. Ilyen vizuális elemek pl. a mimika, tekintetváltás, gesztusok; taktilis elemek pl. érintés, simogatás; auditív elemek pl. a hang intenzitása, ritmusa, hanglejtés.

Rá kell nevelni őket a környezetből jövő jelzések iránti érzékenységre, azok felismerésére és a megfelelő válaszadásra.

Az értelmi fejlődésükben akadályozott gyermekek, nem csak azért maradnak el a fejlődésben, mert a központi idegrendszer sérült, hanem azért is, mert beszéd útján lényegesen kevesebb tanulási, fejlődési impulzushoz jutnak, mint ép társaik.

Minél kevésbé beszél a gyermek, annál kevesebb impulzus éri az emberek és dolgok felől. Nem tudja feldolgozni a környezet jelzéseit, elsivárosodik, nincs, ami motiválja a kommunikáció fejlődését.

A beszédfejlődés szoros összefüggésben van a mozgásfejlődéssel. A kezdetben mozgásfejlődésre fordított energiák a motorika megszilárdulása után felszabadulnak, és a beszédfejlődés irányába hatnak.

Az értelmileg akadályozott gyermekek beszédfejlődési sajátosságai

Az értelmi fejlődési zavar egyik fő társuló tünete a különböző mértékű beszédfejlődésbeni elmaradás. A tünetek formái, jellemző jegyei összefüggnek a sérülés súlyosságával. Befolyásolhatja az idegrendszert ért károsodások formája, specifikus idegrendszeri sérülés is. Nemcsak a beszédfejlődés egyes fokozatai késnek, hanem a **nyelvi differenciáltság is tökéletlen** marad. A legtöbb esetben jelen van a beszédnek, mint kifejező tevékenységnek, az artikulációnak, a folyamatosságának és a zöngének a zavara is.

Az élmények **diffúz és pontatlan átélése** már önmagában is csökkent nyelvi adottságokat és képességeket eredményez, mert a nyelv megnevező és ábrázoló funkciójának minden teljesítményéhez hozzá tartozik az események differenciált feldolgozása.

Gyakran évekig megrekedhetnek a **preverbális kommunikáció** szintjén, súlyos esetben nem, vagy alig lépik ezt túl.

Jellemző, hogy a beszéd felfogásához és létrehozásához szükséges érzékszervi apparátus működik, külső ingereket érzékelnek, de a tudati tartalom szűk korlátok között fejlődik, gondolkodási képességük (fogalomalkotás, absztrakció, elvonatkoztatás stb.) sérülése olyan fokú, hogy szavaik nélkülözik az általánosított jelentéstartalmat. Beszédszerveik innervációja következtében tagolt hangadásra képesek, szavaik elemi fonéma értékűek. Jellemző az **artikulációs hibák nagy száma**, ami részben működési eredetű, részben a beszédszervek fejlődési rendellenességeivel függ össze. A sérült gyermeket jellemzi, hogy kognitív, emocionális és szociális területen oly mértékben gátoltak, hogy nehéz őket motiválni. Többségüknél nagyon megkésik a beszédfejlődés, legtöbbjüknél makacs pöszeség található.

Nyelvük tartalmilag szegényes, tényleges szókincsük lassan bővül, az utánczott szavakat nem képesek adekvátan használni.

Az óvodába kerülő gyermekek beszédfejlődési sajátosságai

Az óvodába kerülő gyermekek heterogén képet mutatnak a beszédállapot területén. Ahány kórisme, annyi beszédfejlődésbeni sajátossággal lehet találkozni, illetve az egyes típusokon belül az egyes gyerekek is különböző képet mutat-hatnak.

Például a **Down-szindrómás gyermekekre** jellemző:

- A beszédmegértés alacsony szintje, a beszéd és a gesztusok használatának beszűkülése, amely a közvetlen környezet konkrét körére korlátozódik.
- Többnyire csak szótöredékeket, esetleg egy-egy szót használnak. A beszédhangok, hangcsoportok önálló kiejtésének és utánmondásának képessége zavart, mivel az auditív figyelem bizonytalan, és a beszédszervek finom mozgásának képessége is sérült.
- Hangjuk mély, érdes, rekedtes.
- Viszonylag jó a beszédkészletük és verbális figyelmük.

Az **agysérült gyermekekre** általában jellemző:

- Indítékszegények, gyakran a beszédre való odafigyelés képessége is hiányzik náluk, közömbösek az akusztikus ingerekre.
- Az aktív beszéd területén is nagyobb mérvű elmaradás mutatkozik.
- A figyelem és a koncentráció zavara is hátráltató tényezőként jelenik meg.
- Auditív figyelmük bizonytalan, a beszédszervek finom mozgása is sérült.
- Nagymotoros ügyetlenségük miatt nehezen utánozzák az artikulációs mozgásokat.

Az **autista** gyerekek közül is egyre többen kerülnek gyógypedagógiai óvodába. Jellemző rájuk, hogy:

- Elzárkóznak a világtól, nem keresik a kapcsolatot a benne levő dolgokkal, személyekkel. Kontaktus csak nagyon nehezen alakítható ki velük.
- Érdeklődésük beszűkült.
- Hiányzik belőlük a közlési vágy, szinte szándékosan kerülnek a kommunikációt.
- Beszédfejlődésükre a belső tartalom kifejezésének zavara jellemző, benne a nyelv jelrendszere és a közlési vágy sérült.

Az anyanyelv (a beszédfejlesztés és környezetismeret) foglalkozás feladata

A **beszédfejlesztés** jelen van a gyermek egésznapos tevékenységében, tehát **nem tekinthető egyetlen foglalkozás megvalósítandó feladatának**. A játékos mozgásokkal, ritmusokkal, összekapcsolt irodalmi alkotások, a gyermek számára érzelmi-érzéki élményt nyújtanak. A tevékenység mindennapos alkalmazása, a gyermek mentális higiéniájának elmaradhatatlan eleme (Óvodai országos alapprogram). A beszéd fejlesztése szorosan kapcsolódik a mentális képességek, a szocializáció, a mozgás és játék fejlesztéséhez, mintegy összefonódik ezekkel.

A megkésett mozgásfejlődés hátráltatja a beszéd fejlődését. Megzavarja azt a folyamatot, amelyben a gyermek közvetlen közlelről ismerkedik meg a környezettel, gátolja a képzetek kialakulását és érezteti hatását az artikulációban, amely a beszéd szervi mozgások magasabb fokú koordináltságát igényli.

A verbális fejlesztés nemcsak célként, hanem eszközként is megjelenik a megismerési folyamatban.

Ezért az értelmi fejlődésükben értelmileg akadályozott gyermekeket nevelő óvodákban szorosan összekapcsolódva, egymást kiegészítve, egy foglalkozáson belül szerepel a beszédfejlesztés és környezetismeret, vagyis az anyanyelvi fejlesztés.

A környezet megismerésének feladata, hogy a gyermekek képességeihez mérten minél több **tapasztalatot** szerezzenek (bekapcsolva a mozgást és a különböző érzékszerveket) az őket körül ölelő természeti és társadalmi környezetből. Ehhez inspiráló, segítő, megértő, befogadó környezet kell.

A gyermekek tapasztalataira, élményeire, a már meglévő ismereteire kell támaszkodni ahhoz, hogy új ismereteket tudjanak elsajátítani, illetve a meglévőket bővítsék. Ehhez egy **sokat beszélő, megértő környezet** megteremtése szükséges, amely a gyermek minden rezdülésére, közölni akarására azonnal reagál és megfogalmazza azt.

Fontos a **pedagógus -- mint modellértékű személy --** érdeklődése, empátiás készsége, színes egyénisége, hiszen ez biztosítja a gyermekkel való **jó érzelmi kapcsolat kialakulását**, a családdal való együttnevelés olyan pozitív élményeket nyújt, ami biztosítja a környezetében való biztos eligazodást is. A környezetismeret témakörei szoros kapcsolatban vannak a többi nevelési területtel, pl. a "testünk" témakör kiemelten szerepel a mozgásfoglalkozáson és minden nap jelen van, az önkiszolgálásban is.

A környezet megismerésére szolgáló témakörök lehetőséget nyújtanak a pedagógusnak arra, hogy a gyermekcsoport fejlettségi szintjének, életkori sajátosságainak megfelelő tartalommal töltsse meg. Kiválasztásuk nagy figyelmet igényel, az értelmileg akadályozott óvodások tekintetében.

Speciális feladatok:

- az érdeklődés felkeltése;
- a kérdés, kijelentés rövid, egyszerű megfogalmazása;
- nonverbális elemek támogató alkalmazása;
- a beszédmegértés fejlesztése;
- az otthonról hozott közlési formákra támaszkodás;
- az ismeretek tevékenységbe ágyazott nyújtása;
- a környezet megismerése érdekében a kognitív funkciók célzott fejlesztése az észlelés (látás, tapintás, szaglás, hallás, ízlelés), a figyelem, a megfigyelőképesség, az emlékezet, a gondolkodás fejlesztése;
- a figyelem tartósságának, terjedelmének, akaratlagosságának növelése;
- a gondolkodás és a nyelv fejlesztésének összekapcsolása.

Témakörök a környezet megismerésére

- *óvodások lettünk:*
  - nevek, jelek, felnőttek neve,
  - tájékozódás az óvoda helyiségeiben: - *helyett:*
  - *az óvoda helyiségei,*
  - *az ott dolgozó személyek, megszólítása,*
  - *a csoportszoba berendezési tárgyai,*
  - *a csoportszobában található eszközök, játékok.*

- *testünk*
  - saját név, jel tudatosítása,
  - saját test részei,
  - testrészek másokon.

- *a család:*

- a család tagjainak felismerése, megnevezése,
  - a szülők, testvérek munkája,
  - a család otthoni tevékenysége.
- *az ősz:*
- az őszi természet megfigyelése (gyűjtés),
  - őszi időjárás,
  - őszi gyümölcsök (befőzés),
  - őszi zöldségek,
  - őszi öltözködés, testséma fejlesztés.
- *a tél:*
- a téli természet megfigyelése, téli örömök,
  - a téli időjárás,
  - a téli öltözködés, testséma fejlesztés,
  - a téli ünnepek (Mikulás, Karácsony, Farsang, sütés).
- *a tavasz:*
- a tavaszi természet megfigyelése (növényültetés),
  - a tavaszi időjárás,
  - a tavaszi virágok, gyümölcsök, zöldségek,
  - a tavaszi öltözködés, testséma fejlesztés,
  - a tavaszi ünnep: Húsvét, Anyák Napja.
- *az óvoda:*
- csoportszoba
  - öltöző
  - fürdőszoba
  - konyha
  - udvar

- *otthoni tevékenységek:*

- mosás
- takarítás
- főzés
- terítés
- mosogatás
- ágyazás

(e témakör nem kerül feldolgozásra)

- *a közlekedés:*

- a járművek felismerése
- közlekedés a járműveken
- helyes viselkedés a járműveken
- elemi közlekedési szabályok elsajátítása

- *az állatok*

- a ház körül élő állatok
- állatkertben élő állatok

- *az utca:*

- üzletek
- vásárlás
- (járművek, járókelők)

- *foglalkozások*

- fodrász
- orvos
- boltos

- *játékok:*

- szobai játékok

- játékok a játszótéren.

A beszédfunkciók fejlesztése és korrekciója

A beszédfejlesztés egyéni és csoportos formában zajlik. Természetesen egy-egy gyermek sérülésének súlyossága, milyensége nagymértékben meghatározhatja a vele való foglalkozás formáját. A beszédfejlesztés bizonyos elemeit csak **egyéni foglalkozás** keretében lehet jól begyakorolni. Ebben a munkában elengedhetetlen a **logopédus** aktív közreműködése.

Fontos tudni, hogy az aktív beszéd elsajátításának alapja a nonverbális és verbális kommunikáció elemeinek egymásra épülése, ezek tudatos fejlesztése, a kommunikációs igény felkeltése. Vannak olyan gyerekek, akik egyáltalán nem figyelnek a beszédre, nehezen értelmezik a közléseket, nemegyszer saját nevükre sem figyelnek fel.

Mindezért a beszédfejlesztő munka igen fontos lépése a **kommunikációs igény felkeltése, a hallásfigyelem fejlesztése**, amit a következők segítenek:

- a gyermek aktivizálása, motiválása ritmus, dal segítségével;
- állathangok, állatmozgások utánzása;
- az akusztikus figyelem felkeltése;
- hosszú-rövid, gyors-lassú, magas-mély hangok megkülönböztetése;
- felszólítások, felkiáltások élénk gesztussal, mimikával való kísérése;
- a beszédszervek ügyesítése tornáztatással, játékos gyakorlatokkal (a beszédszervek passzív tornáztatása, ajak-, nyelv-, fúvó-, légző gyakorlatok);
- a beszéd indítása, a passzív és aktív szókinccs bővítése, játékos formában ismerkedés a tárgyakkal, ezek beépítése a szókinccsbe;
- a tárgyak mellett a képek megnevezése, mondatalkotás segítése.

A foglalkozások **időtartama** az év folyamán változik, hiszen ahogy növekszik a gyermekek figyelme, koncentrációkészsége, egyre hosszabb ideig lehet velük együtt dolgozni. Kezdetben 5-10, később 20-30 percesek lehetnek ezek.

A foglalkozások **felépítése**:

Minden anyanyelvi foglalkozás azonos rítus szerint zajlik.

A bevezető részben a gyermekek gyakorolják nevüket, jelüket, egymás nevét. Beszélgetés keretében számbaveszik a hiányzókat. Az időjárás megfigyelése is a mindennapi feladatok közé tartozik. A megfigyeltet minden alkalommal képekkel (szimbólumokkal) rögzítik. **Napos választása.** Montessori módszer alkalmazása.

A fő részben az adott témakör feldolgozása történik, amelyek hetente változnak. A témakörök mélységének feldolgozását az adott csoport fejlettségi szintje határozza meg.

A befejező részben az értékelés zajlik, de a gyermekeknek a foglalkozás egész ideje alatt folyamatos visszajelzést kell kapniuk.

Az értelmileg akadályozott gyermekek beszéde az óvodáskor végén

Általános követelményeket nem lehet meghatározni, hiszen a gyermekek fejlődésbeli sajátosságai, jellemzői nagymértékben meghatározzák a fejlesztés menetét, eredményeit.

- Egy részük az óvodai évek végére megtanítható szavakban, egyszerű mondatokban beszélni. Közlésük azonban a különféle artikulációs hibák miatt nehezen érthető.
- Vannak, akiknél később indul a beszédfejlődés, szavakban, szótöredékekben beszélnek.
- Egy kis részük pedig ugyan eljut a beszédmegértés bizonyos szintjére, szituációhoz kötötten viszonylag jól érti a közléseket, kérdéseket, utasításokat, de szavakat még nem mond, csak hangokat hangoztat.

4. Játékra nevelés

Adekvát játékhasználatot megtanító, a fantáziát, az elemi kreativitást fejlesztő foglalkozás.

A játék a kisgyermekkor legfontosabb és legjelentősebb tevékenysége, az óvodai nevelés leghatékonyabb eszköze. A külvilágból jövő, tagolatlan benyomások, a játék tevékenység során válnak tagolttá, érthetővé. A játékfolyamatban az óvodapedagógus tudatos jelenléte biztosítja a gyermeki játék kibontakoztatását. A személyes motívumokon túl nagy figyelmet kell szentelni az életkornak, képességeknek megfelelő eszközök, anyagok kiválasztására, illetve a helyszín felmérésére. A játék kiemelt jelentősége a napirendben, is megmutatkozik (Óvodai országos alapprogram).

formája	- mikrocsoportos, csoportos, esetleg egyéni
ideje	- heti 2 alkalommal
időtartama	- 5-30 perc
célja	<ul style="list-style-type: none"> - a játékkedv felkeltése, - az adekvát játékhasználat megtanítása, - az egymás melletti tevékenység támogatása, - az együttes játék örömének felfedeztetése, - elemi szerepjátékok, a konstruálás megtanítása, - a mozgás, a megfigyelőképesség, a figyelem, az emlékezet, a beszéd, a képzelet fejlesztése, - a különböző minőségű, színű, formájú, nagyságú anyagok segítségével népi játékok, mondókák, énekes játékok segítségével elemi szabályok megtanítása, a zenei hallás, a ritmusérzék fejlesztése - a játéktevékenység örömforrásának biztosítása, - a mintakövetés, modellkövetés, az interakció támogatása.

A személyiség fejlődésében meghatározó szerepe van a játéknak, amely a gyermeki fejlődés velejárója.

Játéktevékenységében tükröződik a gyermeket körülvevő környezet, cselekedeteiben ismert szituációkat utánoz. Kellemes élményei újra és újra megjelennek a játékban, de sérelmei is feloldást nyerhetnek.

A viselkedési szabályok, a társakkal, felnőttekkel való kapcsolat csiszolására is tág teret nyújt a játék.

Az óvoda a percepció és a gondolkodás összeszerveződésének szenzitív időszak.

A játék alkalmas arra, hogy egyé szervezze az értelmi, érzelmi és társas folyamatokat. Tehát elválaszthatatlan a fejlődés egészétől az érzelmi, értelmi, szociális fejlődéstől.

A játék nem csupán szabadidős tevékenységet jelent, hanem **jelen van minden célzott foglalkozáson** is, a játék ismeretszerző funkcióval bír, nélkülözhetetlen a beszédfejlesztésnél, a mozgásnevelésnél, a finommotorika fejlesztésnél.

A játékra nevelés **együttjátszást, együttes cselekedtetést** jelent, ahol a gyogyopedagógus szerepe fokozatosan csökken, helyét a játékkezdeményezés, majd az egyre önállóbb játék veszi át.

A foglalkozás akkor tölti be szerepét, ha a gyermek játéktevékenységében egyre több lesz az olyan elem, amely önálló elgondolásból, a tanult formák alkalmazásából születik.

Játék közben lehetőség nyílik a gyermek mozgásigényének kiélésére épp-úgy, mint a különböző eszközök, anyagok megismerésére. Észrevétlenül szerez tapasztalatot a gyermek a távolságról - közelségről, magasságról - mélységről, megismeri, hogy a tárgyaknak van kiterjedése, nagysága, formája, súlya, puhasága - keménysége, esetleg hangja.

Alkalmat ad arra is, hogy a veszélyérzettel nem mindig rendelkező gyermek megtanulja, hogy vannak balesetveszélyes helyzetek, megismerje lehetősége korlátait, ugyanakkor saját magáról is ismeretek birtokába jut.

Az értelmileg akadályozott gyermek játékanak jellemzői

Az értelmi fogyatékos gyermek játékát **nem az életkora, hanem fejlettségi szintje** határozza meg. Tükrözi az adott gyermek sérülés okozta elmaradását, értelmi állapotát.

Játéka nem csupán alacsonyabb szintű, mint a többségi óvodába járó gyermekeké, hanem **minőségileg is más**. Sokszor hiányzik belőle a természetes kíváncsiság, a kreativitás, az alkotás vágya, a fantázia. Gyakran **sztereotipen rakosgat, a játékát szájába veszi, dobálja**. A már megtanult játékot önmagától nem fejleszti tovább, **megreked egy adott tevékenységnél**. Ugyanazokat a játéktárgyakat választja mindig a szabadon választhatók közül. Gyakran a társánál levő játék megszerzése szolgál örömforrásul.

Előfordulhat, hogy a játék számára **nem bír felhívó jelleggel**. "Nem játszik". Tevékenységéhez nem mindig társul öröm. Nem a játék okozta kellemes tapasztalat motiválja, hanem tevékenysége többnyire betanult, begyakorolt helyzetekre épül. Egy-egy játékfolyamatot képes kitartóan **monoton** módon ismételtetni. Gyakran hiányzik a kezdeményezés, igényli a felnőtt irányítását, jelenlétét. Meghatározza a játékszintjét, játékkedvét a fejlettségi szintjén túl a gyermek előélete, a családban szokásos viselkedési módok, az, hogy van-e testvére, egyedül játszik-e vagy felnőttel, testvérrel, milyen játékszere van, mennyi hely áll rendelkezésére stb.

Az óvodáskorú gyermekre jellemző, hogy elsősorban a **mozgásos játékokat** (futkározás, ugrálás, mászás stb.) preferálja. Uralkodó játékforma a **magányos játék**. A

fejlesztés hatására megjelenik a **párhuzamos** játék, amikor a pedagógus irányítása mellett utánozza a felnőttet (pl. együtt konstruálnak). Majd **önállóan** is próbál játszani, végül az egymás mellett tevékenykedő gyermekek rövid ideig megpróbálnak **együtt** játszani.

A játék helye az értelmileg akadályozott óvodások nevelésében

Az értelmi fogyatékos gyermek egész napos tevékenységének legfontosabb eleme a játék, az **értelmes, örömszerző** játékos tevékenység.

Minderre alkalom nyílik a reggeli **gyülekezés idején**, a **játékra nevelés foglalkozáson**, a **szabadban** történő játék, illetve a délutáni irányított vagy **szabad játék** idején.

Szervesen kapcsolódik az óvodai foglalkozásokhoz, amikor a tanult játékos tevékenységet, játéksituációkat felhasználva segíti az egyéb foglalkozások eredményességét. Miközben játszik, megismeri a környező világot és az emberi viszonylatokat. Egyben az ismeretek rögzítésének eszköze. Játék közben átismétli a látott, hallott dolgokat.

Az értelmi fogyatékos gyermek játéka is fejlődésen megy át az óvodáztatás alatt, egy lassúbb, alacsonyabb szintű változáson.

Kezdetben kizárólag a mozgásos játékok jellemzőek. Mozgássorozatokot próbálgat, ismételget a gyermek. Ez segít saját teste, a téri viszonyok megismerésében, segíti az alapmozgások összerendezését.

A tárgyakkal való ismerkedés során a játékokat igyekszik egymással kapcsolatba hozni (ki-be pakol, egymásba rak, épít stb.). Az adott mozgásformák begyakorlását végzi kezdetben cél nélkül, csak a játék örömeért, amelyet a cselekvés vált ki. Később ehhez társul az alkotás öröme is, mint motiváló tényező. A siker újabb próbálkozásra, ismétlésre serkenti, megjelenik a szándékosság, pl. házat, kerítést épít.

Már nem csupán a tárgy határozza meg a cselekvést, hanem a cselekvéshez keres játékot. Az utánzás, a pontosabb megfigyelés tökéletesedése, a szeretett személy mintája lassan előhívja az elemi szerepjátékot, ahol a látott, hallott dolgokat próbálja megismételni.

Tevékenységét hangadással, majd beszéddel – gyakran "hottentotta" beszéddel kíséri. Lassan játékában a különböző tárgyak alkalmanként más-más szerepet kapnak, pl. a karika hol kormány-kerék, hol tányér.

A körjátékok, népi játékok segítik a beszédfejlesztésen, a ritmusnevelésen túl az elemi szabályok elsajátítását. E folyamat kezdete figyelhető meg csupán az óvodai életben. Pl.

megtanulják azt, mikor kell a másik kezét megfogni, elengedni, körbe menni, kifordulni, de azt, hogy a fogónak kell megfogni a menekülőt, vagy a versenyhelyzetet még nem értik.

Megtanulandó játékok

- Finommotorikát fejlesztő játékok

- ki-be pakolás,
- válogatás, csoportosítás,
- építés vízszintesen,
- építés függőlegesen,
- építés különböző formájú, anyagú, nagyságú elemekből,
- építés minta után,
- illesztés,
- fűzés,
- ujjak ügyesítése mondókákkal, mesékkel.

- A megismerő tevékenységet fejlesztő játékok

- képes lottó,
- szétvágott képek összeillesztése,
- hasonlóság, különbség észrevételét segítő játékok,
- memori,
- képtörténet kirakása segítséggel,
- sorozatok segítséggel,
- hallási differenciálást fejlesztő játékok,
- tájékozódás a hang alapján,
- tárgyak felismerése tapintás útján.

- Mozgásos játékok

- köralakítás,
- körbejárás,
- párválasztás,
- körjátékok,
- páros játékok,

- egyensúlyozó játékok,
- célbafutás,
- egyszerű táncelemek.

- **Játék a szabadban**

- homokozás,
- hintázás,
- csúszdázás,
- mászókézés,
- pancsolás,
- labdagurítás, eldobás, elkapás,
- futkározás,
- ugrálás,
- körjáték a szabadban,
- hógolyózás, szánkózás, csúszkálás,
- húzás, tolás,
- építés.

- **Szerepjáték elemei**

- babaringatás, etetés, altatás, sétáltatás, öltöztetés,
- autó tologatás, szállítás, garázsépítés, közlekedési szőnyegen közlekedés,
- utazás,
- orvos, beteg,
- fodrász,
- főzés,
- takarítás,
- boltos,
- mese dramatizálása.

- **☺ Barkácsolás**

- felnőttekkel közösen,
- ismerkedés a bábokkal.

A játékra nevelés foglalkozáson a gyermek adott tevékenységéből kiindulva folyik az indirekt tanítás, illetve a pedagógus indirekt kezdeményezésébe igyekszik bevonni a gyermekeket. Az e foglalkozásokon megtanult játékokat hasznosítjuk a többi foglalkozáson is.

A játékeszközök kiválasztásának szempontjai

- a gyermek fejlettségi szintje,
- az adott feladat,
- az esztétikum,
- tartósság, könnyen tisztíthatóság,
- ne veszélyeztesse a gyermek testi épségét,
- legyen választási lehetőség,
- legyen a játék a gyermek számára könnyen elérhető,
- legyen a játéknak állandó helye,
- lehetőleg fejlesztő jellegű legyen,
- megfelelő számban álljon a csoport rendelkezésére.

Elvárások az óvodás kor végén

- ismerjék az alapvető játékokat,
- legyenek képesek rövid ideig adekvátan játszani,
- válasszanak maguknak eszközt, használat után tegyék helyre,
- tanulják meg elkérni a játékot, tudjanak várni,
- tudjanak egyszerű építményt konstruálni,
- a szerepjátékok elemei jelenjenek meg játéukban,
- legyenek képesek rövid ideig együtt játszani,
- ismerjék a játszótéri játékokat, használják azokat rendeltetésszerűen,
- ha kell, játéukat kísérik beszéddel,
- a tanult játékokat próbálják továbbfejleszteni,
- ismerjenek dalos játékokat, kapcsolódjanak be a körjátékokba.

5. Vizuomotoros fejlesztés

A finommotorika fejlesztését, a kéz ügyesítését, a gyerekek ábrázoló készségét fejlesztő foglalkozás, melyre az óvodapedagógus/ gyógypedagógus egész napon át lehetőséget biztosít. Nyitott a gyermek a gyermek kreatív önkifejezésére, az alkotás örömeinek biztosítására.

Formája csoportos, egyéni

Ideje - heti 3 alkalommal

időtartama - 15-30 perc

Célja

- kéz és ujjak ügyesítése, mozgékonyáguk fokozása,
- a kéz izomerejének szabályozása,
- a célirányos kézmozgások kialakítása,
- a szem és kéz közti koordináció kialakítása,
- az ujjak tapintásérzetének fokozása,
- a csukló, az ujjak laza mozgatása,
- a látás - tapintás - mozgásérzet együttes szabályozása,
- a dominancia kialakításának segítése,
- a testséma fejlesztés,
- az ábrázoló kedv felkeltése,
- az ábrázolás eszközeinek, a különböző technikáknak megismertetése,
- a helyes ceruzafogás kialakítása,
- a figyelem, az emlékezet, az ügyesség fejlesztése,
- a téri tájékozódás fejlesztése,
- az analízáló, szintetizáló készség kialakítása,
- egyszerű ok-okozati összefüggések felismertetése,
- a beszéd-készség fejlesztése,
- alapszínek és egyszerű formák megismertetése.

A nagymozgások és a finommotorika fejlődése egymással szoros kapcsolatban van. A mozgásos tanulás közben vizuális, akusztikus, kinesztetikus, taktilis ingerek fejlesztik a percepciót, hatnak a kognitív funkciókra és a beszédre, segítik a manipulációt.

A vizuális percepció által alakul a látás, tapintás és mozgásérzet együttes szabályozása. Tehát amikor a gyermek kezét kívánjuk alkalmassá tenni az egyszerű feladatok elvégzésére vagy ábrázolásra, elsősorban az **érzékelés-észlelés** fejlesztését kell elvégezni. Ugyanakkor az **ujjak, a kéz ügyesedésével** kialakult szem-kéz koordinációval fejlődik a forma, szín, nagyság megkülönböztető képesség, a taktilis érzékelés, a soralkotás, osztályozás, elrendezés képessége is.

A különböző minőségű, anyagú, súlyú, nagyságú tárgyak megfogása, elengedése, használata más-más mozdulatot igényel. Másként kell fogni a ceruzát, fésűt, másként csengetni, ajtót nyitni.

A célirányos mozgás-kivitelezés érdekében számtalan tanulási helyzetet kell létrehozni. Tág lehetőséget biztosít az **önkiszolgálás** e terület fejlesztésére.

A próbaszerencse alapon szerzett ismeretek, a mindennapi tapasztalatok segítik a gyermeket abban, hogy észrevegye az egyszerű **összefüggéseket** a tárgyak tulajdonságai között, az ok-okozat közvetlen egymásutánisága alapján. A globálisan felhívó jellegű tárgyakkal (személyekkel) kapcsolatba kerülve, azokról sokoldalú tapasztalatokat szerezve fokozatosan képes lesz a részletekre is figyelni, az egészből egy-egy **lényeges részt kiemelni**. Alak-háttér differenciáló képessége is finomul.

A **testséma** fejlődése is szoros kapcsolatban van a mozgás, azon belül a finommotorika fejlődésével is. Megtanulja a saját testén való tájékozódást is.

A **szem-kéz koordináció** fejlesztésének elengedhetetlen feltétele a szem fixáló mozgásának kialakítása, az alakkonstancia, az alak-háttér felfogó képesség, a téri irányok, térbeli viszonylatok fejlesztése.

Mindehhez meg kell erősíteni az érzékelő apparátust, fejleszteni kell a motoros folyamatokat és a nyelvi képességeket.

A különböző fejlesztő játékokkal végzett manipuláció ügyesíti a gyermek finommotorikáját, de igazi alkotókedvüket a festéssel, nyomdázással, gyurmázással, tépéssel, rajzolással élhetik ki. E tevékenység során sikerélményhez jutnak, produktumok keletkeznek, ha a gyermek látja alkotásának eredményét.

Fontos, hogy megtanulja az egyes eszközök használatát és szívesen ábrázoljon.

Az értelmi fogyatékos óvodás vizuomotoros készségének jellemzői

A motoros készségek és a percepció fejlettsége alapvető szerepet játszanak a kognitív képességek kialakulásában. Az értelmi fogyatékos gyermekeknél a **mozgásszerveződés** különböző **zavarai** gyakran társulnak az **észlelés** különböző tartományainak **zavarával**.

A vizuális észlelés képessége erősen befolyásolja a gyermek **érzelmi stabilitását**.

Az értelmi fogyatékos gyermek **mozgásos ügyetlensége** a manualitásban is megjelenik. A kézfejlődés üteme lassabb, óvodáskorban is többnyire marokra fogja a tárgyakat. Lassan alakul ki a háromujjas, és csak hosszas gyakorlás után a kétujjas fogás (csípőfogás).

A két kéz együttes mozgása, a test középvonalának átlépése nehézséget jelent.

A kognitív funkciók sérülése, a pontatlan megfigyelés, a célirányos mozgások kivitelezésének nehézségei, a hibás vizuális emlékezet, a kialakulatlan dominancia, a tartós figyelem, a feladattartás gyengesége, szétszórtságuk, nyugtalan magatartásuk nehezíti az ismeretszerzést. A finommozgást igénylő feladatokat erőtlen, pontatlan mozgáskoordinációval oldják meg.

A vizuomotoros készség fejlesztésének feladatai

E foglalkozás **kettős feladatot** lát el:

- alkalmassá teszi a gyermeket egyre pontosabb **célzott manipulálásra** – az érzékelés-észlelés-tapintás az ujjak ügyesítésével;
- másrészt az **ábrázoló kedvet** igyekszik felkelteni, támogatja a gyermek önkifejezését.

Feladatok:

- Olyan tanulási helyzetet kell létrehozni, ahol az ingerek sokoldalú felvétele, szelekciója biztosított.
- Fejlesztő játékok, eszközök kiválasztásával törekedni kell a **pontos megfigyelésre**, megtanítani a tárgyak **fixálását**. Megismerik a különböző eszközök **fogását, elengedését, osztályozását** színek, formák, nagyság, súly alapján. Megtanulják a tárgyakat megkülönböztetni **tapintással**. Ismerkednek a pontos **illesztéssel**. **Azonos** tárgyakat csoportosítanak, **különbségeket** vesznek észre. **Párosítanak, ritmikus sort** alkotnak. Megismerik a sor-alkotást, felismerik a **hiányt**, megtanulnak pontosan **célozni**. Az **alakállandóság** fejlesztését segítik a tapintásos gyakorlatok, az azonos

tárgyak válogatása illetve az **egyszerű mértani formák** osztályozása, puzzle játékok, mozaik elemeinek **összeillesztése**. Fejlesztik a vizuális megfigyelő képességet, a **lényeges jegyek** felismerésének képességét. **Ujjtornával** ügyesítik a kéz ujjait, és az önkiszolgálási feladatok végrehajtása, az egyszerű munkatevékenységek is alkalmasak a gyakorlásra. Mindezek a tevékenységek, játékok, a játéokra nevelés foglalkozáson az egyéni fejlesztésnél, természetesen más formában, megjelennek. A szem-kéz koordináció, az alak-háttér differenciáló képesség, az alakkonstancia, a testséma fejlesztés, az ujjak és kéz ügyesítése mellett a gyermek **ábrázoló képességét** is fejlesztik. Különböző anyagok, technikák megismertetésével, együttes tevékenységgel teszik őket alkalmassá arra, hogy örömeiket, élményeiket rajzzal, festéssel, mintázással is ki tudják fejezni.

Az ábrázolás, alakítás fejlesztésének lehetőségei

Mintázás

homok

- formázás
- építés
- formakitöltés

víz

- töltögetés
- pancsolás

gyurma

- lapítás
- sodrás
- gömbölyítés
- formálás

agyag

- formálás

Festés

kézzel

- tenyérrel
- öt ujjal
- ököllel
- egy ujjal

- eszközökkel
- "csumival"
  - szivacsos flakonnal
  - szivacs-ecsettel
  - vastag ecsettel

- Nyomdázás**
- szivaccsal
  - dugóval
  - terményekkel
  - játéknymodával

- Papírmunkák**
- gyűrés
  - tépés
  - sodrás
  - ragasztás
  - nyírás

- Rajzolás**
- vastag zsírkrétával
  - vastag színessel
  - grafit ceruzával

Vegyes technikák

A felsorolt technikákkal és eszközökkel dolgozhatnak különböző nagyságú, minőségű, térbeli elhelyezésű anyagokon (papír, üveg, tükör, fólia, paraván, tábla, fa, textil stb.). A munka során fontos, hogy ügyeljenek a helyes irányra és a gyermekekkel is igyekezzenek megtanítani a balról jobbra és a fentről lefelé haladást.

Elvárások az óvodáskor végén

- tudjon rövid ideig helyhez kötötten tevékenykedni
- alakuljon ki kétujjas fogása
- tudjon – helyett: **igyekezzen a többségük** pontosan illeszteni
- alakuljon ki a **marokfogás, ill. a megközelítőleg helyes ceruzafogása**
- tartsa be a papírhatárt
- szívesen ábrázoljon

- rajzában jelenjen meg a kezdeti emberalak ábrázolás
- **segítséggel**, használja az ábrázolás-foglalkozáson megismert eszközöket
- rajzában alakuljon ki a helyes nyomaték
- tudjon egyszerű ábrát, ritmikus sort kirakni
- munkájában balról jobbra haladjon
- alakuljon ki kezessége, testsémája

6. Egyéni fejlesztés

A gyermek speciális nevelési szükségletéhez, a képesség-struktúra egyenetlenségéhez igazodó, sérülésspecifikus fejlesztés.

formája	- individuális képességfejlesztés
ideje	- naponta
időtartama	- 5-15 perc a gyermek állapotától, az adott tevékenységtől függően
célja	- hatásfokozó, erősítő, támogató, kiegyenlítő – esetleg tehetség-gondozó – tevékenység a tanulási munkatevékenység illetve a közösségi élet nehézségeinek leküzdése érdekében; - esetleges társuló sérülésekből adódó problémák kiküszöbölése; - taktilis, kinezetikus, vizuális, auditív ingerléssel, a játékok, eszközök felhívó jellegét kihasználva növelni az együttműködő készséget, a kitartást, feladattartást, fejleszteni a modális, intermodális, szeriális észlelést; - a figyelem, az emlékezet fejlesztése a nyelvi zavarok kiküszöbölése, a beszédszervek ügyesítése, a beszédindítás; - a formaészlelés, alak-háttér differenciáló képesség, a látási, hallási diszkriminációs készség fejlesztése - a finommotoros készség, a formakivitelező készség fejlesztése; - a megfigyelőkészség fokozása; - a kognitív funkciók közül a válogatás, csoportosítás, rendezés (nagyság, szín, forma szerint), analógiák, a rész-egész viszony

észrevétele, az analizáló- szintetizáló készség, a szerialitás fejlesztése.

"...Ahhoz, a szinthez kapcsolódva kell a fejlesztést elkezdni, illetve ott kell fejleszteni, ahol a gyermek még biztonságosan mozog, s a tudás már készségszintű, mert csak így válik lehetőséggé számára az eredményes feladatvégzés" – írja *Vigotszkij*, s ezzel maximálisan egyet kell érteni.

Az együttműködéshez nélkülözhetetlen a **szándékos figyelem**. Ez olyan szenzoros organizációt kíván, amely minden cselekvésben a lényeges érzékletet különbözteti meg a lényegtelentől. A vizuális figyelmet a kívánt tárgyra kell irányítani. Olyan **játékszituációt** kell biztosítani, amelyben a gyermek velünk szembeni interakciója számára érdekes lesz. A gyermek csak óvatos előrehaladással tapasztalhatja meg egy feladat struktúráját és variánsait, s próbálja az újat a jelenlévő rendszerbe besorolni. Ezért fontos, hogy a feladatok egy adott foglalkozáson belül is bár legyenek változatosak, de ne legyen túl nagy a különbség a régi és újabb feladat között.

A szűk transzfer játéktér, a konkrétság, a generalizáció, átadó képesség csekélyebb volta miatt mindig konkrét, közvetlen, a valóságra irányuló tevékenységet kell végezni. Meg kell tanulniuk hasonlóságot képezni majd általánosítani.

Az egyéni fejlesztésnél éppen a gyermekek sokfélesége miatt **témaköröket megjelölni**, "receptet" adni nem lehet.

De fontos, hogy sor kerüljön a **fixálás**, a **tárgyra irányultság**, a **tárgy szemmel való követése**, a **változás** illetve **állandóság** megfigyelésére.

Szerep jut a foglalkozásokon az adott feladathoz illő rövid **mondókák**, **versek**, **énekek** mondogatására, **mutatására**.

De feladat lehet a **tárgyállandóság** kialakítása, a különböző szempont szerinti válogatás, osztályozás, csoportosítás, a sorrendiség kialakítása.

A tárgyakkal történő manipuláció mellett a foglalkozásokon a **képek** is jelentőséget kapnak.

A tárgyat képpel, a képet képpel egyeztetik, észrevetetik a **hiányt**, **azonosságot**, **különbséget**, **változást**, **rész-egész viszonyt**.

A színek megtanítását, nagyság szerinti csoportosítást, fő fogalom alá rendelést végeznek. Mindezeknél a nyilvánvaló nagy különbségtől haladnak az alig észrevehető felé.

A tárgyon végzett játékos gyakorlatokat igyekeznek síkra lefordítani, képeken, feladatlapokon is felismerni, megmutatni, kiválasztani ugyanazt.

A csoportos foglalkozásokon tanultak elmélyítésére, integrálására is lehetőség nyílik.

Az **önkiszolgálás** részfeladatai pl.: "toalett tréning", egyes ruhadarabok felvétele stb. lépcsőn járás váltott lábbal stb. megtanítása is egyéni fejlesztés során történik.

A helyes ceruzatartás, a helyes nyomaték, az egyszerű ábrák színezése, a bekarikázás, összekötés technikájának megtanítása illetve iskolába induló jobb képességű gyermekek grafomotoros fejlesztése is e foglalkozásokon történik.

Itt tanulhatják meg az **időrendi** sorrendet, az **egyszerű történetek** képek segítségével történő felidézését éppúgy, mint a **bal-jobb differenciálását**, esetleg a névutókat – ha erre alkalmasak.

Bővül aktív szókincsük, kezd kiépülni **grammatikai rendszerük**, megtanulnak **kérdezni**.

Fontos, hogy a csoportos és egyéni fejlesztés összhangban – az utóbbi egyénre szabott – legyen, hogy kellő időt biztosítson a gyakorlásra, s ne nélkülözze a pedagógiai tudatosságot.

A következőkben rendszerezzük az egyes részterületek fejlesztését szolgáló gyakorlatokat, annak hangsúlyozásával, hogy ezek nem öncélú funkció tréningek, hanem az egész személyiséget fejlesztő tevékenységek. Hisz minden képességfejlesztés hat az észlelés, emlékezet, figyelem, beszéd, gondolkodás fejlesztésére egyaránt.

A mozgásfejlesztésre irányuló gyakorlatok

- a testkép, testfogalom, testséma fejlesztése,
- a vesztibuláris rendszer fejlesztése;
- statikus illetve dinamikus-egyensúlyt fejlesztő gyakorlatok (kitámasztás erősítése);
- a két testfél mozgásának összerendezése, posztúra utánzás;
- téri tájékozódás fejlesztése;
- a mozgás- és beszéd (ritmus) összekapcsolása;
- bizalomerősítés.

A beszédindítást segítő gyakorlatok

- a beszédre való figyelem fejlesztése,
- a beszédszervek ügyesítése,
- aktív szókincs bővítése,
- a verbális és nonverbális jelzések megtanítása,
- a grammatikai rendszer kiépítése,
- a szerialitás gyakorlása, analógiák alkalmazása,

- beszédmegértés segítése,
- színek egyeztetése, megnevezése, osztályozás, válogatás,
- csoportosítás, fő fogalom alá rendezés, jelzők megismertetése,
- ritmikus sorok kialakítása.

A megismerő tevékenység fejlesztését szolgáló gyakorlatok

- az érzékelést, észlelést fejlesztő gyakorlatok (modális, intermodális, szeriális észlelés fejlesztése),
- a figyelem, megfigyelőképesség fejlesztése,
- a figyelem tartósságának fokozása, a lényeges-lényegtelen dolgok megkülönböztetése, késleltetett figyelem kialakítása,
- az emlékezet fejlesztése, a felidézés segítése az azonosság-különbség felismerése, összehasonlítás,
- a rész-egész viszony érzékeltetése,
- hiány felismerése, változás észrevétele,
- analizáló-szintetizáló készség fejlesztése,
- fő fogalom alá rendelés,
- analógiás gondolkodás fejlesztése,
- a szerialitás fejlesztése.

A vizuomotoros koordináció fejlesztését szolgáló gyakorlatok

- ujjak ügyesítése,
- kézügyességet fejlesztő gyakorlatok,
- fixációs gyakorlatok,
- a szem-kéz koordináció fejlesztése,
- a szenzomotoros koordináció fejlesztése,
- az ábrázoló készség fejlesztése, helyes ceruzafogás, kellő nyomaték kialakítása, a rajzkészség fejlesztése,
- a téri orientáció, alak-háttér differenciáló készség fejlesztése.

7. Zenei nevelés alapjai

Zenei nevelés önálló foglalkozásként nem jelenik meg a foglalkozási formák között. Ennek ellenére az egész napot átszövő eszköz, módszer mely, spontán, ill. tervezett formában, jelen van a napi nevelés- oktatás színterében.

- célja**
- a zenei érdeklődés felkeltése
  - a környezet hangjainak felismerése, differenciálása
  - utánzásra készítés
  - a ritmusérzék fejlesztése
  - a gyermek érzelmi életének alakítása, a gátlások oldása
  - a zenei hallás fejlesztése
  - hangulatkeltés, motiválás
  - a beszéd, mozgás, zene, játék összekapcsolása, egymás hatásának erősítése
  - a nagyon egyszerű népi mondókák, versek, énekek megtanítása
  - a zenehallgatás megszerettetése
  - a csend, a zörejek, a zene szerepének értékelése.

Az értelmileg akadályozott gyermek életét végigkíséri a zene. A zene megnyugtató, elringató, figyelemfelkeltő, motiváló szereppel bír.

Az a gyermek, aki a születése pillanatától élvezzi az édesanyja megnyugtató beszédét, halk énekét, aki megtapasztalja a csend jelentőségét – és nem állandóan szóló rádió, TV háttérzaja mellett él – igényli a zenét, illetve később maga is szívesen énekel.

Ezért fontos, hogy tudatosan építse ki a felnőtt közösség azt a légkört, ahol a zenének is szerepe van.

Már a **zörejek** fontos szerepet játszanak a gyermek ismeretszerző folyamatában. A többször ismétlődő zörejangokból mozgásokra, eseményekre tud következtetni (megérkezett valaki, ebédelünk stb.). Maguk is keltenek zörejeket játékok során. A felnőtt felhívja a figyelmet a környezetben keletkezett váratlan zörejekre (mentő, autó, útfűrés, telefoncsörgés stb.).

A **beszéd** és a zene szoros kapcsolatban van. A beszéd tempója, a ritmus, a hanglejtés, a hanghordozás, a hangmagasság más-más jelzéssel bír a gyermek számára. **Érzelmi hatása** különös jelentőséggel bír.

A kisgyermeket **zenei hangok** tömege veszi körül, ebből az értelmi fogyatékos óvodás életében az **ének** játszik óriási szerepet.

A **hangszer** is szerepet kaphat, mert élményt jelent a gyermeknek a felnőtt furulyázása, gitározása, sőt ő maga is megismerkedik a különböző hangszerekkel, azonban az énekhang közvetlen személyes kapcsolatot teremtő játékot, mozgást kísérő szerepe nagyobb. Az egyszerű mondókák, dalok a magyar beszéd hanglejtését, ritmusát pontosan követik. A dalokat elsősorban a magyar népdal-kincsből válogatják.

A dalok szolgálhatják a hangulatkeltést, **zenehallgatásként** énekelhetnek. Ilyenkor a szöveg is érdekes lehet, míg máskor a szöveg jelentéktelen. Az óvodában alkalmazott mondókák, énekek hangsúlya, lüktetése, ritmusa, szövege, hanglejtése, dallama, mozgásossága egyaránt jelentőséggel bír.

A dalokat először a felnőtt énekei, a gyerek figyel, vele örül, újra és újra kéri. Tehát egy-egy mondóka vagy dal önmagában is öröm, de igazi örömet a sokszori ismétlés ad. Fokozza a gyermek érdeklődését a szép, tiszta felnőtt éneklés, a tempóváltoztatás, a halkabb, hangosabb előadásmód. A pedagógus mimikája, gesztusai esetleg bábok alkalmazása fokozhatja a hatást.

A zenei nevelés helye a gyógypedagógiai óvodában

A felnőtt minden olyan alkalommal énekelhet, amikor a gyermekek jó közérzettel tevékenykednek, szabadon játszanak. Tehát nem csupán a kötött foglalkozáson. Használhatja motiválásként a gyermek megnyugtatóására, akár jutalmazhat is vele. Az éneklés a felnőtt és gyermek közötti személyes kapcsolatot elmélyíti, közös örömszerzés forrása.

Az értelmi fogyatékos óvodások életében a **hőcögtető, lovagoltató énekek, mondókák** fordulnak elő gyakran. Ezeknél a dal, a mondóka lüktetését mindig mozgás kíséri. A gyermekek nem értik a dalok mondanivalóját, de érzik ritmusát, élvezik dallamát, tempóját, a keletkező feszültséget. A gyakorlások, ismétlések során várják a "csattanót". Ezeknél a játékos együttléteknél a testi kapcsolat is fontos.

A gyermek képzelete fejlődésével ő is utánozza a felnőttet, eljátssza babával, társaival az ismert dalt.

A mindennapok során számtalan mód nyílik az éneklésre. A motiváción túl meséskönyv nézegetésekor **körjáték** játszásánál, altatásnál énekelhet a pedagógus. Ilyenkor csak egy-két ismétlést alkalmaz, addig énekel, míg a gyermekek figyelik az énekszót.

Az élő zene az énekhangon túl **hangszerek** is szerepelnek az óvodában. A felnőtt hangszeres játékának hallgatásán túl maguk is megszólaltatnak hangszereket, a közös éneklést **egyenletes lüktetéssel** kísérik, tapsolnak, dobolnak, körbe járnak a dalra.

A gyermekek a kedvenc énekeket, mondókákat megpróbálják énekelni, dúdolni, imitálni. Sokszor csak a dallam foszlányai ismerhetők fel és a dalt kísérő mozdulat mutatásával jelzi a gyermek, mit szeretne hallani.

Bár hangsúlyoztuk, hogy a Kodály-módszernek megfelelő egyszerű, kis hangterjedelmű dalokat alkalmazzák elsősorban, azonban a speciális nevelési szükségletű gyermekeknél, ha az utánzásra készítés a cél, alkalmazhatók a jól mutogatható, bonyolultabb dalok is. Itt a cél nem a pontos intonáció, hanem a mozgás utánzása.

A sérült gyermekek beszédfejlesztésénél is fontosak a mondókák, énekek. Sokszor ezek kulcsszavai jelentik a gyermekek első önálló szavait is.

A ritmusfejlesztés során az egyenletes lüktetésen túl érzékeltetik a **gyors és lassú ritmust**, a **magas és mély hangok**